

ماشش کرو زاید خرج داریم بر جمع حضرتعالی میفرمائید سیر کنید این را چه کنیم و آنکه هر رشته که این مجلس بخواهد دست بزند جمعی ضد خواهند شد مثل صاحبان بول پس نباید ملاحظه کرد این مجلس بول میخواهد اگر نباشد این کار پیش نرود هیچ کار پیش نخواهد رفت.

مستشار الدوله - البته بالبداهه عقل حکم میکند که تیولات باید بر گردد ولی کسی بیرون ماله ملاحظه کرد بجه طور باید بر گردد که تفاوت آن هاید دولت شود دیدن اسامه مسکن نیست و حقیقتاً بر گردانیدن تیولات اسامه بر گردانیدن منافع چند تفری است بخاصم .

رئیس - اصل مطلب این است که خرج ماشش کرو ز بر جمع علاوه است آیا این را تماماً باید از خرج بزنیم می شود یا اینکه تماشش را بر جمع باید افزود و خرج بماند یا اینکه هر دو را اصلاح کنیم و این شکل بهتر است پس در این صورت می شود گفت به بعضی چیزها دست نزنیم و تفاوت عمل دست بزنیم ؟

وثوق الدوله - این تفاوت عمل و تسعیر جنس آنها در ما میشود اما در باب تیولات همان است که آقای مستشار الدوله فرمودند و عقیده بنده هم این است آن طوریکه منظور است از بر گردانیدن تیولات نمیشود اسامه استفاده کرد و یکی بواسطه ملاحظاتی که آقای فرمودند باید ملاحظه شود همه اصلاح در خرج است باید بشود (و کلاً را در این ماده قسری الحمله اختلافی حاصل گشت مؤمن بالله والذکر بعضی اظهار کردند که تیولات چند قسم هستند همه را ممکن نیست بر گردانیم مگر آن تیولاتیکه تفاوت کلی دارد آنهم میرزا ابوالحسن خان و آقای میرزا محمود خوانساری و سیدالحکا و جمعی در این مسئله جواب دادند باینکه اولاً در قانون استثناء نیست بعد از آنکه مجلس رای داد باید در حق همه بطور مساوات مرمی شود و ثانیاً گفته شد تیولات چند قسم است یکی دولتی است باینطور که یک طایفه رعیت تیولات معطلوم صاحبان بول واقع شده دیگر بیک طایفه دیگر از رعایای بول هستند که بواسطه حمایت از باب تیول ظالم میباشد و هم قسم زدوی و شرارت میباشد و وانگهی جبهه ندارد که از باب تیول از باب حقوقات خودشان گردی از دولت داشته باشند و دوام بول سال ماند حقوق خود را دوسوای ببرند ولی سایرین در مدیکس اهم نتوانند بحقوق خود برسند پس باید کلبه تیولات بر گردد و همه حقوق خود را از آنک ملی در یافت دارند بالاخره بعد از مذاکره و مذاکره زیاد مستنات بر گشتن تیولات بر همه مشکوف شده تماماً متفق الرای شدند)

مستشار الدوله - پس حالا که تمام اراء متفق است در بر گشتن تیولات خوب است مجلس توجه شود باین نکته که تفاوت عمل تیولات بجه وسیله عاید دولت شده و بیکه حکام نرود.

آقاسید حسن تقی ازده - امروز سلطنت قدیمه مشروطه شده باید رعیت صاحبان بول هم مشروطه شوند از بیست و نه گرداننده که ملت هستند هیچ ملاحظه نمیکشیم اما آن چند نفر گیرنده را که صاحبان بول باشند ملاحظه میکنیم که نرنجند و هیچ شکی نیست که حکام اسامه مثل حکام یاز ساله نخواهند بود علاوه انجمنهای ایالتی هست که جاوگیری از تعدیات حکام میکنند اما وسیله هاید شدن تفاوت تیولات بدولت بهمان تیوضات یاز ساله که در دست رعایا

است متقبل شوند اگر زیادهای دارد آن هم معلوم میشود .
احسن الدوله - منصرفاً عرض میکنم فقره تیول فقره مرض شفا قانس است باید با این مجلس قطع شود زیرا که دردی درمان است جایی که سلطان نتواند چاره بکند غیر از این مجلس کسی نمیتواند چاره نماید جلادی میخواهد که بکند همه این عضو فاسد را ببرد که سایر اعضا را هم قاسه نکند .

آقامیرزا حسین طیب - مفاد تیولات پیش از اینها است یک فقره مسئله قطعه السوت است که بنده اطلاع دارم چند روز قبل عرض کردم و حالا هم میگویم اهالی الموت چند روز مانده بود بصر کت آمدند منظم شدند که ارباب ما اولاً جنس را بادیوان تسعیر کرده چهار تومان و خرورائی بیست تومان میفرورند و ثانیاً نقدی را تومانی دو تومان میگیرند و خودی بر ما سخت گرفته است که بنان شب محتاج شده ایم آخر ما هم مسلمانیم بکجا بپناه ببریم باز هم در این چند روز کافذ نوشته و منظم هستند .

حسام الاسلام - هر فردی از افراد ملت دارای قوتی هستند حال اگر بخواهند بیکدیگر بوسیله آن قدرت خود را حفظ کنند نمیتوانند پس لازم است این قوای خود را بیک نفر رئیس که شخص پادشاه هست بدهند و آنها امین باشند زیرا که در حقیقت خزینة دار ملت است که بواسطه آن قوا حفظ افراد ملت بشود در این صورت بر تمام افراد ملت لازم است هر جا دزدی به بینند اطلاع بدهند که بر گردد بدو (در این موقع که اتفاق آراء حاصل شد بر گردانیدن تیولات و اخذ رای) گفتگو شد در املاکیه وقف اما کن مبر که و مشاهده متدنه است و خدام آنها اکثری از آن املاک را تیول کرده اند که آیا اینهم جزو سایر تیولات باید بر گردد یا نه اعضاء مجلس بالاتفاق گفتند که تفاوت نمیکند اینهم جزو تیولات است باید بر گردد بعد گفتگو در خصوص موقوفی تسعیر جنس شد

وثوق الدوله - یکی هم موقوفی تسعیر جنس است و این مسئله تسعیر جنس خیلی عملی قلمی است گمان این است کسی تردیدی در موقوفی آن نداشته باشد حتی اشخاصیکه خودشان تسعیر جنس کرده اند اعتراف بکنند که این مسئله فقط است

آقامیرزا فضلعلی آقا - در باب موقوفی تسعیر جنس هیچکس منکر نیست بر فرض به پنج نفر هم ضرر بخورد هیچ حرفی نمیکویند بجهت این که میدانند این صله ظلم و غلط است (در این باب هم و کلاً را اتفاق آراء حاصل شد که تسعیر جنس دیوانی از اسامه موقوف باشد یا لکله .

سپس مذاکره در باب بر گشتن سی هزار تومان شد که آصف الدوله از هشتاد هزار تومان تفاوت میبزی سیستم و غیره استعدا از دولت کرده بود در حق خود و کسانش بر قرار شود که آیا اینهم بر گرداننده عموم اعضاء مجلس محترم متفقاً تصویب کردند که

باید حتماً این سی هزار تومان بر گردد و اگر فرمانی هم صادر شده باشد توقیف باشد چون مذاکرات و مباحثات در باب سه ماده که طرح شده بود بقدر لزوم شده و اتفاق آراء حاصل گردید لهذا شروع بپنشر ورقه رای شده سه نوبت ورقه منتشر و اخذ رای گردید اول در باب موقوفی تسعیر جنس که (۸۳) رای داده شد دوم در باب بر گشتن تیولات (۷۴) رای اخذ شد سوم در باب

نفرم مثلا وزیر دربار باشد و هم دست نشان وزیر دیگری (و در این خصوص فی الحمله مذاکره شد قرارداد چیزی در این باب بنام وزارت نوشته نوشته شود و در این موقع تلگرافی از رشت آمده بود فرات شده که خلاصه آن قریب باین مضمون بود حضور و کلاه منظم - عموم مالکین گیلان عرضه می داریم افتتاح این مجلس مقدس شورا ایلی بجهت دوم است یکی عموم ملت در حقوق محدود مساوی باشد دوم برای تحصیل ثروت است و همه اینها در این سرحد منظم ایران وضع معاملات آن غیر از سایر جاها است محصولاتش تا آخر هر حال وصول میشود و رعایا باید مشغول تمیرات اراضی باشند حال رعایای گیلان هم بوفرض کرده اند که معنی سلطنت مشروطه بالمره آزاد بودن و ندانیدن مالیات است حال رعایای اینجا باین جهت سر کشی نموده مالیات نداده اند و بعضی هم متواری شده و تمام رعیت خانه ها مختل است تکلیف چیست ؟

(در این خصوص بین و کلاه اختلاف عقیده روی داد بعضی گفتند که در این تلگراف نقل شده جمعی گفتند آنها ای که این تلگراف را کرده اند بر ضد انجمن رشت هستند بالاخره پس از مذاکره و گفتگو رئیس اظهار داشت تلگرافی از طرف مجلس در جواب این تلگراف نوشته شده که مقصود هر دو طرف بعمل می آید خواننده شود تلگراف مزبور فرات شد که خلاصه آن قریب باین مضمون بود .

انجمن ایالتی رشت تلگرافی امروز از رشت رسید که اسباب حیرت مجلسیان گردید با وجود انجمن ایالتی در آنجا اهالی رشت بدرستی معنی مشروطیت و حریت را نفهمیده اند و رعایا بنای خود سر بر گذاشته اند و عجب تر آنکه انجمن ایالتی اصول مشروطیت را با اهالی آنجا نفهمانیده اند لهذا مجلس شورای ملی قویا خواهش می نماید که اصول مشروطیت را بر مردم فهمانند و رفع این اغتشاشات را نماید که عموم آسوده باشند .

آقاسید حسن تقی زاده - مقصود از سر کشی رعایا که در این تلگراف منصوص است تلگرافات و مکتوبات دیگر که از ولایات میرسد گویا این باشد که اربابها و ملاکین میخواهند سر های رعایا را ببرند و آنها را سرشان را در وقت برین عقیم میکنند که این عمل سر کشی تعبیر میشود البته میدانند که رعایای ایران بر دو قسم است یکی اهالی بلاد که رعیت پادشاه و مملکت و دیگری رعایای بیچاره دهات رعیت بلکه صبرتی - ملاطین بی اسم یعنی ملاحکین اند و این دومی ها در املاک خودشان سلطنت مستقیمه میرانند یعنی در حقوق و در حدود مدتی و جزایه و سیاسی آن رعایا مداخله و حکمرانی میکنند چری هم میکنند چوب میدهند تنبیه و همه گونه سیاست و بگریزه بند بزن و بکش بکار میاندازند و بر مال و جان و ناموس و عصمت دهانتها دست درازی کرده و مسلط شده اند و هرگز مسئول از اعمال خود نیستند پس حالا که رعایای شهری به استبداد تحمل نیاورده و با پادشاه خود کنار آمده و قرار دادند که آزاد شدند و سلطنت خودشان را مشروطه کردند آیا رواست که باز دهانتها در زیر همان استبداد سابق بمانند اولاً قرار بگذاریم سلطنت آنها هم مشروطه بشود یعنی این مالک که در این خاک و آن اهالی بیجریک یک بهره را که مالک نیست سر سال برود و حقوق خود را در یافت کند دیگر چه

حق دادد چون برای آسانی بران اهالی مسلط شد و فعال ما برید باشد و بیچاره روستائی که نه شاه تمام خودش و خانواده اش و عیال و اولادش در زیر تابش آفتاب کار کنند و فرق فرق شوند و محصول بمل بیآورند هر ساله هزاره باره داروندان و جل و پلاس خانه را هم در وجه نقصان نایبیری حضرت مالک الملک دوباره سه باره بیز داژند و دهره دقه میباشین قبضی ندادند بگیرند و دقه دوم باز مطالبه کنند و هائت مجبور برآوردن بپاد کوبه و نفاذ نمایند . اینها هستند که اولاد وطن ما را بهند و قفقاز و عثمانی ریخته اند و سالی سبب صدمه زار نفر را مجبور بر رفتن بشاره میکنند . بلی رعیت بعد از این ندای عمل اگر ذره بخواهد بتکالیف شانه فوق العاده حضرات تمکین نکند اسم سر کشی میدهند .

مذاکرات
روز پنجم شنبه ۱۳ صفر
المظفر ۱۳۳۰ دار شورای ملی
خلاصه مذاکرات روز سه شنبه ۱۱ را آقای میرزا طاهر فرات کردند قرارداد نظامنامه انجمن های ایالتی خوانده شود .

آقاسید حسن تقی زاده در خصوص مطالبی که باید مطرح مذاکره شود ترتیبی داده بودند که بطور جدول باشد آنچه بیکه مطرح میشود در آخر نوشته شود **رئیس** - بعضی مطالباتی مانده است ولی چون این نظامنامه ایالتی اهمیت دارد در اول مجلس خوانده شود که مطالبهای کوچک مزاحمت نمایانند (آقای حنضلی خان اظهار داشت که نظامنامه بلدی مدتی است بعد از فرات اول چاپ شده و بکلاه معترض تقسیم شده و همچنین نظامنامه مجلس سنای مدنی است در مجلس دفعه اول خوانده شده اینها را باید مقدم داشا رئیس جواب داد که صحیح است ولی این نظامنامه ایالتی اهمیت دارد و مقدم است)

سعدالدوله - قبل از آنکه شروع بذاکره شود حرفی دارم بگویم بعضی از و کلاً با بعضی از وزراء و ادارات دولتی مراد داشته گفتگو میشانند آیا رسمیت دارد یا نه این مسئله باید توضیح شود .

حنضلیخان - در حقیقت این مسئله اهمیت پیدا کرد و در هیچ جا و کلاه نمیتوانند رسماً با وزراء گفتگو نمایند همینطوریکه جناب سعدالدوله فرمودند این ایام بعضی از و کلاً خیلی جاها دیده میشوند دیگر معلوم نیست کار شخصی دارند یا عنوان دیگری است .

سعدالدوله - مقصود بنده اینست که کسیکه وکالت ملت را در این مجلس قبول کرده حدود او را نباید دانست که مراد ذاتی که از اول عمر خود با مردم پیدا کرده باید دست کشیده ترک نماید یا با بعضی از وزراء و ادارات دولتی و اهل حضرت از مطالب دولتی گفتگو نمایند . با حق دارد باید آنها موقوف شود . من بی برده حرف میزنم بعضی گفتگوها در این خصوص پاکتانی یا صراحتاً میشود (سخن را روی پاسا حیدلان است) من نمیتوانم متحمل شوم شن با همه کس مراد دارم با وزراء با سفرا با سایرین نمی توانم ترک مراد کنم .

رئیس - پریش در این خصوص صحبت شد در اول آن مذاکره خودتان تشریف داشتید که جناب آقای میرزا سید محمد فرمودند بعضی از و کلاً میروند باسم مجلس با بعضی ادارات گفتگو میشانند

و در آخر هم حاجی محمد اسمعیل آقا مذاکره این مطلب را نمودند و قرار شد چیزی از طرف مجلس بوزارتخانهها و ادارات دولتی نوشته شود که هر یک از و کلاباسم مجلس بیایند گفتگوئی نمایند اما دیکه رفته از طرف مجلس با کافذ منصوص و مهر منصوص مجلس نوشته نشود گفتگوئی آنها باسم مجلس رسمیت و اعتبار ندارد و این ابدال ربطی به شما ندارد و در این جا سوء ظنی پیدا شده معلوم است هیچ کس نمیتواند مراد خود را ترک کند .

سعدالدوله - دیگر خوب است مذاکره شود که رفع اشتباه گردد از بعضی جاها تلگرافات بعهده من میاید و برای شما هم میاید اما رسم من این است که اول بمجلس اطلاع میدهم و همچنین مرا خواستند تلگرافخانه طفره رفتن من سابق هم گفتیم و حالا هم میگویم آنچه که من در بناب ملت گفتگو نمایم همان است که در روزنامه می نویسند و رسمیت دارد ببقی دیگر هر چه بمن نسبت بدهند صحیح نیست .

آقاسید حسین - فرمودید سابقاً بهر یک از ادارات دولتی نوشته ایم که هر یک از و کلاباسم مجلس گفتگوئی نمایانند ابدال رسمیت ندارند امروز هم می نویسید و هر روز یک گفتگوئی در این خصوص می نمایند خوب است بعد از این هر که آمد این صحبت را کرد معین نماید نسبت مبهم تا کی و حرف را در برده گذاشتن برای چه معلوم کنند که آن شخص وکیل کی بود و چه گفتگو کرده حرف را نسبت به عموم دادن چرا .

(در این موقع نسخه نظامنامه انجمن های ایالتی فرات شده پس از تمام شدن باز شروع بمذاکرات شد)

آقامیرزا سید محمد مجتهد - اینها ای که کدر یائین هستند و عارضند بعضی از دست حاجی آقا حسن و بعضی از سایر جاها اذیت می کنند آخر برای اینها چه فکر کردید .

رئیس - اینها رجوع شده بوزارت داخله (جمعی گفتند قرار بود انجمنی برای تحقیق

عراضی تشکیل شود چه شد رئیس جواب داد قرار بود هر یک از آقایان و کلاباسم دوازده نفر نوشته بدهند که برای این کار معین شوند بعضی ها نوشته داده اند بعضی هم حالا بنویسند بدهند و آنکه این انجمن هم نمیتواند که تحقیقات و رسیدگی قطعی نماید منتهی تشکیلاتی که میشود تحقیق شود راجع به هر یک از وزارتخانهها باشد رجوع بانجا می نماید)

احسن الدوله - باین تصمیمات و این مشغولات که بعهد انجمنهای ایالتی می گذارید بحق هم همین است پس جهت چیست خود مجلس که رأس رئیس و مرکز تمام انجمنها است به حسابات گمراک و غیره رسیدگی و اقدام نکرده و اگر وزارت مالیه مشغول است آیا نباید با اطلاع مجلس باشد .

رئیس - چرا اقدامات شده وزیر مالیه چند دفعه که آمده اند گفتگو شد مشغول هستند و لازم هم نیست با اطلاع مجلس باشد زیرا که خارج از نظام نامه است باز جناب وزیر مالیه را بیکروز زحمتی ندیم بیایند اینجا توضیحات بخواهیم باینجه که کرده اند کاری نکرده اند البته جداً می خواهیم که اقدامات لازمه در این خصوص نمایند .

حاج میرزا آقا - جناب رئیس سؤال معترضی

داوم بشا بود وزراء مشول در حضور حجج اسلام قسم یاد نمایند چه شد ؟

رئیس - این را باید آقایان قدری اقدام فرمایند که انشاء الله قدری زودتر انجام یابد .

(در این موقع تلگرافی از شیراز رسیده بود قرائت شد که مضمون آن این بود : از شیراز توسط جناب آقای صدرالعلماء حضور و کلام معظم شورای ملی زیاده از ۳ ماه است مجلس ملی شیراز نگران است که تکلیف اقدامات آن در کلیه امورات معین گردد تا حال دستورالعملی نرسیده لهذا عرض می نمایم اولاً و کلاً شیراز در جناح حرکت هستند ثانیاً استعلام می نمایم که آیا در همدان سه مصلحت سالهای سابق مالیات فارس اجاره است که حکومت هر قدر می خواهد بگیرد یا دستورالعمل مخصوص داده شده و آیا مجلس معنی حق دارد صورت مالیات را بخواهد بانه استدعای دیگر حکومت عالی مشروطه است بامستقیم معلوم شود و اگر جواب مستقیمت موکول بوضع قانون بشود باید تا وصول قانون دستور العمل جاریه داده شود که تکلیف معلوم باشد .)

رئیس - علاج اینست که باید بوزارت داخله نوشت وخواست (در خصوص عمل ملک التجار مذاکره بمیان آمد بعضی گفتند در دهمه لول در همین مجلس عمومی طرح گفتگو شود جمعی گفتند در انجمن علیحده طرح گفتگویی اینکار بشود پس از فی الجمله مذاکره رای اکثر اعضاء مجلس بر این شد که در کمیسیون علیحده این عمل مطرح مذاکره شده و قطع و فصل شود)

مذاکرات روز

شنبه ۱۵ صفر المظفر ۱۳۲۵

دارالشورای ملی

مذاکرات روز شنبه ۱۳ صفر آقا میرزا طاهر قرائت کردند و قرار شد نظامنامه بلدی خوانده شود .

آقای میرزا ابوالحسن خان - عرض دارم در چند روز قبل در مسئله فوجان اینجا مذاکره ها کرده ها کردند وقت ها دست داد بوزارت داخله نوشتند هنوز اثری نبخشیده می گویند حکومت خراسان چهار روز است وارد شده اگر آقایان همراه هستند وزیر داخله را بخواهند و بیرسند چه اقدامی در این خصوص کرده اند مسئله که در مجلس شورای ملی مذاکره میشود باید منتج نتیجه شود (در این باب از اهالی بجنورد عریضه بعنوان سمد الدوله رسیده بود داد که در مجلس قرائت شود چون خیلی مفصل بود قرائت در دفتر مجلس خلاصه نموده بعد بیاورند در مجلس خوانده شود)

وکیل التجار - این را باید دانست که بی نتیجه ماندن کارها تقصیر خودمان است منحصر بمذاکرات نیست که بی نتیجه می ماند بلکه سایر کارها هم که اخذ رای میشود همینطور بی نتیجه میماند اگر آن قانون را می توانستیم وضع شد نوشته میشد بصحبه همایونی میرسد امروز اینطور باز منصب فردوسی و حکومت فردوسی نمیشد .

سعدالدوله - همه روزها شکوه میشد که کارها تمام نمیشود اجماع کردند حاکم تنکابن مزبور شد اجماع کردند حاکم اصفهان مزبور شد اجماع نمودند حاکم خراسان مزبور شد اگر همین کافی است خیلی خوب و الا اینجا که آمدند آیا نباید انجمن تحقیقی معین شود که رسیدگی نمایند بکارهای این حکومت ها با حضور مدعی های آنها خود حکومتها هم میگویند تقصیر ما چیست چه جواب خواهیم داد

آقای سید حسن تقی زاده - تکلیف مجلس دو چیز است وضع قانون و نظارت قانون نظارت اهم است اگر این طور نباشد مجلس میشود اطان دفتر عرایض حکومت تنکابن را مزبور کرده خواستند باید عقب میکردیم رسیدگی شود اگر چه میشود این را هم گفت که تقصیر وزارت داخله است که محکمه تحقیق بجای این معین نکردیم چنین در باب حکومت خراسان مسئله فروختن دخترها وزیر داخله باید محکمه تشکیل نماید که تحقیق شده و مجازات داده شود هیچ کدام اینها اقدام نشد

سعدالدوله - اصلاً رعایا اینجامستند و جلو و کلا را میگیرند رعایای عراق از دست حاج آقا حسن و رعایای شیراز از دست توأم الملک نه اینکه تندی بر رعایای شیراز شده باشد میگویند توأم الملک مانع از مشروطیت و آمدن و کلا است آن روزی که در اینجا از وزرا و وکلا کمیسیونی شد قرار شد از طرف تمام وزرا یک نفر ماموری

برود بکومتها که حکومت ها نتوانند مداخله بکارهای دیگر بکنند خصوص از طرف مالیه و پناه هم عرض شد خیلی پسندیدند نمیدانم چه شد آن رای عمومی که آن روز در آن کمیسیون داده شد موقوف گردید علت همان است در اول مجلس گفته شد که چیزی که مذاکره میشود دیگر عقب اورا نمیگیریم باید انجمن تحقیق متعقد شود که رسیدگی نماید رعایا عارض و حکام خودشان عارض که ما مظلوم واقع شده ایم حالا که عدلیه منعقد است و خوب هم کار میکنند (گفتگو در خصوص پول خوب دازها شد حاجی سید نصرالله اظهار داشتند این اهمیت دارد خوب است در همین خصوص گفتگو شده قرائت دادند خود سعد الدوله جواب داد که پول آنها نزدیکند نفر است باید گرفته شود و وزارت عدلیه باید انجمن تحقیق برای رسیدگی بکارها معین نماید .

آقای میرزا ابوالحسن خان - اینکه در باب اسرای فوجان و آصف الدوله عرض کردم در روزنامه (طیبه انکلیس) خوانده ام که عین مذاکرات این مجلس را تماماً نوشته حتی مسئله آن دخترها بیکه در تالیف فروخته شده و چهار سواد چیزی بالا دخترها که بتر کسانان فروخته اند و حتی نسبت نعلانی هم بجناب رئیس معظم ما که ابداً اصل ندارد داده و آن این است .

(حکام بلاد از رعایا پول میخواستند و رعایا برای دادن پول باید اطفال خود را بفروشدند) در این صورت همچو مطلبی که در چند روزنامه که در تمام دنیا مشهور است درج و منتشر شده است او را مسکوت عنه بکنیم محل ایراد و ملامت مردم تمام ممالک دنیا خواهیم شد البته باید وزیر داخله را بخواست و جداً مطالبه کرد که در این خصوص چه اقدامات کرده اند (گفتگو شد که امروز تا حال چند فقره مذاکره بمیان آمد خوب است نتیجه داشته باشد گفتند نتیجه حضور وزیر داخله و وزیر عدلیه است در مجلس برای هر روزی که معین بشود و آقای وثوق الدوله اظهار داشتند خوب است سوالاتیکه باید از وزیر داخله و وزیر عدلیه بشود یاد داشت نمایند .)

سعدالدوله - ما یک سزال داریم مجلس می خواهد رسیدگی بکند بتظلمات رعایای تنکابن و خراسان و تشکیلات چوبدارها و سایرین و می خواهد طریق رسیدگی باین کارها را این دو وزیر بنمایند و الا حکومتها چند سال حکومت کرده و مردم را بچاپند و بیک کلمه مزبور شده بیایند در خانهای خودشان آسوده بکشند باز حال ایران مثل سابق خواهد شد .

حاج معین التجار - مسیونوز میرود و حساب او اهمیت دارد خوب است وزیر مالیه را بخواهید که در این خصوص گفتگو شود .

سعدالدوله - وزیر مالیه را هم بخواهید این مطالب روی هم میریزد و میدان خوب است حضور وزیر مالیه را بگذارید برای روز دیگر چونکه میگویند مسیونوز میرود چیزی بوزیر مالیه نوشته شود که مسیونوز میرود کی مسئول است یا یک کار دیگر بکنید وزیر مالیه را بخواهید بیاید در کمیسیون مالیه یا سایر وزرا در آنجا گفتگو شود .

مستشار الدوله - چون کمیسیون مالیه مشغول اصلاح عمل مالیه است این کارها را نمیشود در آنجا رسیدگی کرد و در خصوص راپورت انجمن مالیه هم در باب اصلاح جمع که اخذ نتیجه شد از بابت بر کشتن تیولوات و موقوفی تسعیر جنس و مسئله تفاوت عمل این سه فقره حضوراً بوزیر مالیه ابلاغ نشود کتباً ابلاغ شود که اهمیت داشته باشد یا اینکه بعد از اصلاح خرج بگذراند نتیجه هر دو کتباً ابلاغ شود

حاج محمد اسماعیل آقا - در این فقره بر کشتن

تیولوات و غیره باید بلاجه قانونی نوشته شود که بصحبه همایونی برسد .

وثوق الدوله - پیش از آنکه بلاجه قانونی نوشته شود بگذراند باید وزیر مالیه در کمیسیون مالیه حاضر شده بعضی مذاکرات شود .

سعدالدوله - عقیده من این است در یک مسئله که در مجلس رای گرفته شد بیکر حق رجوع بآن نیست جمعی گفتند صحیح است و حق رجوع نیست و در آنجا هم مقصود مذاکره در بعضی جزئیات است نه در خود مسئله که اخذ رای شد

وکیل التجار - بنده عرض میکنم که کلیه هر مسئله که رای گرفته شد در آن روز بوزیر مسئول آنکار اطلاع داده شود تا اینکه اگر اتفاقی افتاد نگویند شما بما اطلاع ندادید .

حاجی سید نصر الله - حالا نتیجه این شد که فردا وزیر مالیه بیایند بمجلس روز سه شنبه هم وزیر داخله و وزیر عدلیه همه گفته بلی و در این موقع تلگرافی از تبریز رسیده بود قرائت شد که خلاصه مضمون آن این بود

از تبریز توسط و کلام محترم آذربایجان - حضور مجلس شورای ملی آبا اهالی کرمان مسلمان نیستند ۲۰ روز است در تلگرافخانه متعین هستند تلگرافات متظاهران آنها اهالی اینجارا پربشان کرده استند آنها که بتظلمات ایشان رسیدگی شود . (ایضا تلگرافی از کرمان مخابره شده بود قرائت شد خلاصه مضمون آن قریب باین بود) از کرمان حضور مجلس مقدس شورای ملی شماره چه رسیده که عرایض ما را جواب نیکویند ؟

آقای میرزا سید محمد مجتهد مقصود آنها چیست وجه میگویند ؟

رئیس - وقتیکه شما زاده فرمانفرما در کرمان بودند و کلاهی با کثرت آراء منتخب شده بعد بعضی اشخاص مدعی شده میخواستند تمام آن انتخابات را بهم بزنند .

آقای میرزا سید محمد مجتهد - جمعی نیست و بکنفر آقا میرزا معبود است که اینکارها را مینمایند و وائماً شاهزاده فرمانفرما در خصوص انتخابات خیلی زحمت کشیدند و در هیچ نقطه مثل کرمان انتخاب نشده .

حاج سید نصر الله - جواب آخری بسایه داده خود باینطور که منتخبین کرمان ولاد شده اند اگر شاهها حرفی دارید بکنفر وکیل از طرف شما باید بیاید اینجا سید کی شود .

سعدالدوله - یک دوم مرتبه مرا تلگرافخانه خراسانند و بیکروز هم آقای تقی زاده بود من تکلیف خود را ندانستم طفره رفتن حال اگر صلاح میدانید بکنفر از اهل مجلس برود تلگرافخانه بآنها گفتگو کند که چه میگویند

رئیس - همچو تلگرافی هم بمن مخابره نموده بودند من جواب دادم تکلیف من نیست جمعی از وکللا بفرستم تلگرافخانه اگر شما با یکی از آقایان کاری دارید مستقلاً بنفوس او تلگراف بنمایید شاید حاضر شود بر فرض هم برود تلگرافخانه غیر از اینکه کتمن مطلبی فهمیده نخواهد شد

سعدالدوله - چطور است تلگرافی شود که صورت انتخابات اینها بدقت ملاحظه شود موافق نظامنامه است مسکن نیست تغییر و تبدیل پذیرد (بالاخره پس از فی الجمله مذاکره قرار شد بهیچ

طور هاتلگرافی نوشته شود .)

رئیس التجار - دیروز مرا از مشهد احضار بکنفرافخانه نموده بودند و با مطیل تلگرافخانه اینجا اسباب وحشت آناهاده بود که خدای نخواست سستی بمجلس محترم رسیده بعد بهر طور بود بانشان نامفهوم آنها را ساکت کردم در آخر تلگرافی کردند که آصف الدوله جنسی دارد اینجا و اذن گرفته است حمل بخارجه نماید و این مسئله باعث نوحش مردم و گرانای جنس شده اگر چه صورت تلگرافها هنوز نپاورده اند خوب است در این خصوص هم چیزی بوزارت داخله نوشته شود .

رئیس - بعد از رسیدن صورت تلگراف البته مطابق آن نوشته خواهد شد و حال این نظامنامه بلدی است که دهمه اول خوانده شد و این مرتبه تانی است هر کس ایرادی دارد بگوید که دهمه سیم باید اخذ رای شود . (شروع بقرائت نظامنامه بلدی شده تضمیناً یک ساعت از شب گذشته مجلس ختم شد)

(مذاکرات روز)

(یکشنبه ۱۶ صفر المظفر)

۱۳۲۵ دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۱۵ را آقای حاج سید نصرالله قرائت نموده بعد جواب تلگراف متعینین تلگرافخانه کرمان که از طرف مجلس مقدس شورای ملی نوشته شده بود قرائت کردند که خلاصه آن قریب باین مضمون بود (عموم متعینین تلگرافخانه کرمان تلگراف مکرره شما در باب انتخابات کرمان رسیده و از طرف مجلس هم جواب های متعدده داده شده از قرار که صورت انتخابات متعینین در مجلس اظهار شد سوای بکنفر وکیل طبقه علما تماماً بموجب نظامنامه انتخابات صحیح بوده و تلگراف شد و کلا حرکت نمایند در این صورت ماندن شما در تلگرافخانه معنی ندارد اگر حرفی دارید بکنفر و نفر از جانب خودتان بفرستید اینجا تا رسیدگی بعمل آید .)

(و بعد رقمه وزارت عدلیه که در جواب رقمه مجلس محترم نوشته بود قرائت شد که خلاصه آن قریب باین مضمون است . مرقومه مطامه در باب اغضار حاج ملک التجار و احضار خود بنده در روز دو شنبه دو ساعت بفریب مانده وصول یافت شرحی بحاج ملک التجار نوشته شده حاضر شود و خود هم روز دوشنبه در ساعت مقرر حاضر خواهم شد)

رئیس - حالا مطابق این کافه فردا مجلس منعقد میشود و البته همه حاضر خواهند شد در این خصوص مذاکره شده ترك دعوی میشود بعد لازم بمذاکره شود و وقتاً هم خواهد شد همان طوری که گفته شد در انجمن علیحده عده مابین شود (۱۵) نفر در خارج هر قدر لازم است مذاکره و رسیدگی نمایند حال آن بازنده نفر باید انتخاب شود (آقا شیخ ابراهیم اظهار داشتند که همان انجمن تحقیق عرایض برای رسیدگی باینکار کافی است جناب رئیس جواب دادند که آن انجمن کافی نیست و گفته شد انتخاب آن (۱۵) نفر باشد بعد از طرح دعوی در مجلس (اول)

آقای شیخ حسین - آن روز در اطابق انتظار قرار شد قرار داد نامه بانک ملی بامضاء دولت برسد و بانک پول بدهد و همه میباید نشون بی پول نمی تواند

مانند لایحه از کسبه و غیره قرض کرده اند و حالا آنها هم مطالبه مینمایند میخواستیم بدانیم دولت آن قرار داد نامه را متصفا کرده یا نه؟

رئیس - گویا تا امروز امضا نشده است.

معین التجار - گویا هنوز امضا نشده و گویا میل هم نداشته باشند که این بانک ملی تأسیس شود و بهر شاه میرسانند که بانک ملی نمیتواند پول بدهد و اشکالات را خودشان تولید میکنند.

وکیل التجار - چند روز قبل جناب مخیر السلطنه که واسطه اینکار نماینده دولت بودند رسماً در مجلس اظهار کردند که دولت آن قرار نامه را قبول کرده حالا چه طور ممکن است بگویند قبول نشده.

آقای میرزا ابوالحسن خان - حالا وزیر مالی می آیند مجلس باید استفسار شود این مطلب خیلی اهمیت دارد از قراریکه شنیده شد دو هفته قبل مجلس در دربار منعقد شده در باب استقراض از بانک ملی یا از خارجه پس از مذاکره گویا قرض از خارجه را تصویب کرده اند و از آقایان و آلا هم یکی دو نفری این مطلب را شنیده اند و من نمیتوانم بگویم این راست است یا دروغ ولی دانستن این مطلب خیلی اهمیت دارد و بعد از آنکه خود بانک ملی حاضر است در دادن پول دیگر این مذاکرات برای چیست؟ (در این موقع آقای حاج سید نصرالله سؤال نمودند چه تاخیر امضاء قرارداد نامه تا حال چیست؟ آقای حاج معین التجار جواب دادند قرار بود پیروزی وزیر مالی بر روند دوشان تیه و بصره مایونی برسانند رفتند و شام امروز را وعده داده اند.)

آقا سید حسن تقی زاده - همه میدانند بانک ملی منشاء سعادت ملت است بر فرض بانک ملی تشکیل نشود ولی شطرنج دادن تصویب قرض از خارجه را بیخالی کفر است آن وزیریکه تصدیق میکند استقراض از خارجه را باید از خود و خانواده وهستی خود بگذرد.

حاج امین الضرب - نه منافقه هست و نه از آنها استنکاری شده قراردادنامه نوشته شده باید بصحبه مایونی برسد.

سعدالدوله - مطلب همین است که جناب حاجی امین الضرب گفتند.

وکیل التجار - گویا روز پنجشنبه یا شنبه نمایانم مذاکره در خصوص تنظیم قانون اساسی شد فرار شد که روز شنبه یا یکشنبه بیاورند مجلس خوانده شود چه شد؟

حاج سید نصر الله - تمام است قرار شنبه عده از بیست نفر حاضر شود یکدفعه بعنوانی بعد بیاورند مجلس قرائت شود.

حاج معین التجار - يك مطلبی است که اهمیت دارد در مسئله نان که مجلس و آقایان فرمودند که یانی قبول کرد قرار شد دولت پانزده هزار خروار گندم در مدت دو ماه بکمیانی برسانند تا حال که چهار ماه است تماماً رسیده همه جهت پنج هزار خروار داده اند و همچنین قرار بود ده هزار خروار از قرار خرواری ده تومان از ملاکین گرفته برسانند

تاکنون از آنهم پنج هزار خروار رسانده اند و نیز قرار بود پنجاه هزار تومان وجه نقد تا آخر سال بدهند آنرا هم حواله بانک ملی نموده اند چندی قبل بصدر اعظم عرض کردیم فرمودند جنس را میسرانیم بوزرا حالیه عرض کردیم و بهر ضلع حضرت رسانند گفتند میسرانیم و گفتیم اگر این جنس نرسد خیابان خانه ما بسته میشود حال تکلیف چیست بخواهیم از قزوین پا جای دیگر جنس بیاوریم خرداری بیست تومان تمام میشود چه باید کرد؟

حاجی سید نصر الله - طرف شکایت شما وزارت داخله است.

حاج معین التجار - بوزارت داخله هم اظهار شد گفتند جنس گرفته میسرانیم و استعفا هم نوشته ایم.

حاج امین الضرب - حتی گفته شد ذخیره احتیاطی هم در انبار دولتی هم در انبار کمیانی هست برای اینکه نکوئید چرا با اطلاع ندادید چند روز قبل گفتیم و اینچاهم میگوئیم که مطلع باشید.

حاجی سید نصر الله - شما اگر بقدر يك سال هم ذخیره داشته باشید آنها باید بشکلیف خودشان عمل کنند حال مجلس چه صلاح بدانند اگر صلاح است چیزی بوزارت داخله در این خصوص نوشته شود.

صدیق حضرت - از طرف مجلس شرحی نوشته شد جواب نوشته بودند که حاجب الدوله مأمور است جنس را گرفته برسانند.

سعدالدوله - حالا درست ملاحظه نمایند چند فقره مذاکره شده هیچکدام نتیجه نداده است

وثوق الدوله - حالا وزیر مالیه تشریف آورده اند باید توضیحات خواسته شود

رئیس - جناب وزیر مالیه چند فقره سؤال بود از طرف اعضاء محترم مجلس باید سؤال شود اول فقره مسیو نوز است که میگویند این روزها حرکت خواهد کرد و معلوم نشد حساب اوچه شد.

وزیر مالیه - حرکت مسیو نوز معلوم نیست و من نشنیده ام و همچو بانی نبود اما از بابت حساب مشغول محاسبه او بودند دانستند و اینکه نتیجه زودتر بدست نیامده بجهت این است که مال چند سال است و تو در تو و درهم است از این بیابت آسوده باشید.

مستشار الدوله - قرار بود بحاسبه مسیو نوز در کمیونیتی با حضور چند نفر از اهل اطلاع و از اهل گمرک که بصیرت دارند رسیدگی نمایند و الا از چند نفر مستوفی که بصیرت ندارند و بعضی ملاحظاتی هم روی کار بیاید فایده نخواهد داد خوب است وزارت مالیه اجازه فرمایند از خارج اشخاصیکه بصیرت دارند حاضر شده محض خدمت بملت بطور مدعی گری از او حساب بخواهند.

وزیر مالیه - بلی این مذاکره در چند وقت قبل اینجا شد و گفتیم این محاسبه فعلاً همان حساب جمعی است که خود او برای خود همین کرده و بعد از تمام شدن این محاسبه آن مسئله تقبش است که شما گفتید لابد تدارک خواهد شد و چهار نفر بجهت این

کارها از خارجه خواسته ایم حتی گفته ایم یک نفر آنها طوری عالم باشد که بحساب رسیدگی نماید امیدواریم تا بحساب روشن شود آنها هم برسند.

(در این موقع حاج محمد اسمعیل آقا از وزیر مالیه سؤال نمود مسیو نوز مادامیکه بحساب رسیدگی شود خواهد بود که مردم اطمینان حاصل کنند یا آنهم مثل لاورس خواهد شد و آقا میرزا محمود اصطفائی اظهار داشتند اگر بنای رفتن مسیو نوز شد بچه قسم باید جلوگیری شود وزیر مالیه جواب داد اولاً بنا نبود او برود و خیال رفتن ندارد ثانیاً تحقیق میکنیم اگر بنای رفتن باشد لابد باید فکری کرد و آقای حاج امین الضرب گفتند که مسیو نوز کنترات شده بطور مبتوانی بی اجازه برود)

سعدالدوله - لاورس هم کنترات شده بود و با آن دستخط که در توقیفی او صادر گردید باز رفت و از جناب وزیر مالیه سؤال کردیم گفتند خبر ندارم حالا هم مسیو نوز رفت و سؤال کردیم خواهند گفت رفت خبر ندارم و مخصوصاً لاورس را مسیو نوز روانه کرد و پنج هزار تومان هم پول داد باید او را از سفارت او بخواهند.

وزیر مالیه - تا حال این ترتیب نبوده حالا که قرارداد تحقیق میکنیم که بطور شده و لازم است برگردد یا نه؟

سعدالدوله - لاورس را میخواستیم بجهت اینکه در خصوص نمر پستها که میانه او و مسیو نوز نقاضت افتاد و تقبالت آنها معلوم شد مسیو نوز تکذبات میانه آنها صلحی داد ولی نقاضتی میانه افتاد لاورس بشاهزادگان و بزرگان این شهر گفته بگرفتی دولت بخواهد من تمام خیانتهای هشتاد و نه سال خودم را ثابت میکنم حال ما هم برای همین میخواستیم دیگر فرمودید مشغول محاسبه او هستیم خیلی خوب است که بلی خود حساب بدهد ولی ترتیب این مجلس غیر از آن است اینجا از او (اکوزاسون) شده یا باید ثابت کنیم یا عذر خواهی نماییم و شنیدیم مسیو نوز (دئاس) خودش را بسفر و دول خارجه نوشته و فرستاده است ملت و دولت را بدنام کرده و اشتها داده که من در ایران چه کرده ام و چه خدمتها نموده ام حتی رسانده است که باعث تأسیس این مجلس من شده ام. ما میخواستیم يك مجلس تقبش تشکیل شود با اینطور میخواستیم يك مجلس تقبش تشکیل شود با اینطور که دو نفر باید از خارجه و يك نفر از طرف سفارت آنها باشد رسیدگی شود اگر آنها بیکه گفته شد درست است که چرا ما بدنام شویم اگر نیست عذر میخواستیم اما این چهار نفر که خواسته اید از قرار معلوم بجهت دلت کردن بعد های گمرک خواسته اید آنها از گذشته خبر ندارند مفتش از اهل اینجا باشد اطلاع از گذشته داشته باشد اینکه عرض میکردم از ابتدا خوب است يك درجه قطعید بلویکیها از گمرک بشود به همین جهت بود مادامیکه آنها ریاست دارند اجزا میترسند و لو فقط بملاحظه قطع مرسوم هم باشد نمایانند تقبالت آنها را بگویند ولی مناسفانه می بینیم باز همان طور باقی هستند و حال آنکه ممکن بود در هر اداره یک نفر قرتکی که در حقیقت عمله گمرک هستند باشد ولی باقی بیابند اینجا بامل محاسبه رسیدگی شود از اینکه من گفتم و نتیجه نبخشید مردم مرا عرض دانستند و حال آنکه خدای من میداند عرض نداشتم و خود آنها را من آوردم و عرض من با آنها در باب تجار شد و از وقتیکه وزارت تجارت بامن بود.

وزیر مالیه - در محاسبه مسیو نوز از بابت جمع بدخواه او است که میگوید بعد از وضع مخارج

همین است ولی در باب مخارج بطور دلخواه او نیست و یکی یکی رسیدگی خواهد شد و مخصوصاً گفتیم و خودش قبول کرد که این دو سال را از روی عایدات کل بحاسبه او رسیدگی شود و وقتاً آنچه از گمرک رسیده چه بوده و این مخارجیکه او گفته چه بوده چون مخارج در این دو سه سال خیلی در هم بوده باید این را تفکیک کرد و این که فرمودید مسیو نوز چیزی نوشته نمیدانم این معلوم کرد در خصوص (اکوزاسون) خوب است نگویید باشد تا وقت رسیدگی بحساب.

سعدالدوله - در فقره جمع دو جمع است یکی تعدی بتجار است که از باب گمرک زیاد کرده شده و بجمع خود تیاورده و تجار هم مسند دارند یکی هم از بابت جمع دیوانی است که از روی تعرفه که خودش نوشته گرفته و بجمع خود تیاورده و این کافندی است که امروز آمده و از اینجا زیاد است روزیکه که مسیو نوز بدنام اینها باید رسیدگی شود و عرض میکنم از روی دولتخواهی این کار را درست کنید.

وزیر مالیه - از بابت تجار اینهم در رسیدگی بخرج معلوم میشود اگر بجمع آورده خیلی خوب اگر تیاورده معین خواهد شد اما در باب بلویکیها خیلی فکر کردم دادم فعلاً نباید چیزی بگوئیم که از خدمت دل سرد شوند اگر بتکالیف خود عمل نکردند آنوقت یکی یکی فکری برای آنها خواهد شد.

سعدالدوله - این خیلی خوب است ولی رئیس گمرک تبریز که بیست و دو سال دارد در گمرک هم نبوده و هیچ ربطی از این کار ندارد خیلی کج خلق و مغرور و بی ملاحظه است کاری کرده که تمام عمله جات را بعد از آورده چه باعث است که از همچو جوانی اینقدر حمایت بشود.

وزیر مالیه - از او حمایت نشده من دارم رسیدگی مینمایم بودجه گمرک را در ضمن این باید بدانیم از مستخدمین کدام يك فراز نامه دارند یا ندارند و کدام اهل فن هستند بانیستند معلوم است در اینصورت کم کم درست خواهد شد و گذشته از این ما هم اگر بد بختانه مفتش حاضر داشتیم همینکه آن تلگراف تبریز رسید ما هم تلگراف میکردیم که فلان مفتش خواهد آمد فعلاً حالا هم سوخته رسیدگی میشود و این هم صحیح نیست که بکامده مستخدمین تبریز دست از کار بکشند و این را نباید تجویز کرد.

آقای میرزا ابوالحسن خان - در خصوص استقراض دولت از بانک ملی بجهت این که حقوق مردم نرسیده خیلی شکایت دارند و قراردادنامه هم که باید فیما بین رد و پیل بشود هنوز نشده از قرار است که از خارج شنیده ایم در دربار مجلسی در این خصوص شده و میباشان نیست از بانک ملی استقراض شود و قرض از خارجه را تصویب کرده اند و البته شما میدانید که این ملت این را تصویب نخواهد کرد.

وزیر مالیه - خیلی تعجب است این حرف از کجا منتشر شده بیشتر مجالس خود مؤسسين

بانك بوده اند اگر در مجلسی هم خود ان نبوده اند بعد با آنها مذاکره کرده ام همچو چیزی که شما میگوئید بنده ام و نشنیده ام مشکلات این را میدانید و این را هم همه میدانند که از داخله قرض شود بهتر از خارجه است و این مطلبی هم از روی عهد نبوده هر روز مذاکراتی در جزئیات قرار نامه شده ولی در اساس آن حرفی نبوده صورت حاضر است میخواهید بیسازند بخوایند چندی قبل یادداشت فقرات فراداد نامه را نوشته فرستادم خدمت جناب رئیس بده ناخوش شدم جناب مخیر السلطنه قبول زحمت نمود آمدند و گفتند که در تمام تمام شد پس از آن با آقایان مؤسسين گفتگو کردیم که این را تکبیل نمایند بالاخره بعد از مذاکرات در جزئیات يك شرطی کردند در خارج قبول شود و آن این است - حواله جاتیکه از طرف دولت نوشته میشود بانك ملی مجبور نباشد قبولی بنویسد من گفتم تنها نمیتوانم قبول نمایم باید مشاوره شود حال میخواهید قرارداد نامه را بیاورند بخوایند.

وکیل التجار در این موقع اظهار داشتند که خوب است پسنداکرات مجلس سابق بطور قهقرا برنگردیم چیزیکه در مجلس تصویب شده و رای گرفته اند نباید دوباره در آن خصوص مذاکره شود آقای حاجی سید نصرالله چنین اظهار داشتند که اینجا يك اشتباهی برای شما شده اولاً قطعی نیست چیزیکه در مجلس تصویب میشود دیگر تجدید مذاکره در آن نشود شاید اشتباهی شده باشد نباید قبول کرد ثانیاً این يك مذاکره است در مابین دولت و بانک ملی بلی اگر در اصول قرض گفتگو باشد حق باشما است پس از آن وزیر مالیه اظهار نمودند که ما مطالب خارج شدیم این قراردادنامه لایحه قانونی نبود که تجدید مذاکره ممکن نباشد این يك قراردادی است مابین دولت و بانک ملی بلی چیزیکه هست باید او را مجلس تصویب کند از دو جهت است یکی از جهت جمع که این قرض بر جمع افزوده میشود یکی از جهت خرج تازه که از بابت اقساط این قرض پیدا شده و اینهم تصویب شده بعد آقای احسن الدوله از وزیر مالیه استفسار نمودند که اولاً حساب گمرک از بابت اسامی که تمام شده داخل سال نو خواهد بود ثانیاً پنج نفر بلویکی که در گمرک تبریز است یکی از آنها رئیس صندوق بوده و حالا هم که صندوق موقوف شده مواجب میگیرد و همچنین سایرین و این یک نفر که فعلاً رئیس گمرک تبریز است ابتدا ربطی و علمی در این کار ندارد و ریاست او صلاح نیست وزیر مالیه جواب داد در باب حساب مال امسالیکه تمام شد مجزی از سال نو است و در خصوص این چند نفر هم که در گمرک تبریز هستند و ریاست گمرک آنها ترتیبی داده خواهد شد که موجب نظم و آسودگی باشد تلگرافی از رشت از طرف سیه دار ببنوان سردار مقصور رسیده بود در این موقع خوانده شد که مضمون خلاصه ان این است (خدمت سردار مقصور حاج خماسی بطور قهر هازم طهران علمای دیگر هم حرکت میکنند رنجش از

حاج آقا رضا و انجمن های متعدده خاصه از اشخاص بیگار مفت خواهد که باعث مفسده هستند دارند بازی وضع خوشی نیست) مذاکره و مباحثه زیاد بین اعضاء مجلس در خصوص این تلگراف شد بالاخره قرار شد که حاجلا از طرف وزارت داخله مأمور کافی برود رشت رسیدگی و اقدامات لازمه بعمل آورده نتیجه را راپورت بدهد آقای مستشار الدوله در این خصوص چنین تقریر کردند که سناپیکه در کنار دریا سکنی دارند و دریا دبه اند میدانند در هر دریا سنی که در جریبان باشد انقلاب در آن زیاد میشود حالا در ایران هم در جریبان احداث شده و آن منازعه ظلم و عدل است پس نباید ما متوقع باشیم که بدون انقلاب رفع ظلم بشود چیزی که هست عقلای مملکت از دولتبان و ملتبان بهمدستی یکدیگر تمبیر نموده این انقلابات را ساکت نمایند عموماً تحسین نموده اظهار داشتند راه کار همین است که گفته شد.

سعدالدوله - سئوال منحصراً بهین ها

دیر الملک معاون وزارت داخله رفته از طرف وزارت داخله ارائه داشت و قرائت شد خلاصه مضمون آن اینکه در باب انتخاب و کلاهی کرمان و شکایت جمعی که در تلگرافخانه متحصن هستند سابقاً شرحی زحمت دادم و خود شاهزاده فرمانفرما وزیر دولیهم حضوراً تفهیل را اظهار داشته اند اکنون کتابچه ورقه دعوت انتخابات کرمان مرتباً رسیده به مجلس محترم فرستاده شد که کاملاً از صحت انتخابات آنها مستحضر شوید باین ترتیب حالت متحصنین تلگرافخانه معلوم است که از روی انقضای شخصی است لازم است از طرف مجلس اقدامی شود که این چند نفر از تلگرافخانه رفته و این کارها را موقوف دارند.

دیر الملک پس از خوانده شدن ورقه کتابچه و ورقه احضار و ورقهای قرعه انتخابات و کلاهی کرمان را ارائه داشتند و مردم و کلاهی تصدیق نمودند که در کمال صحت و اعتبار است.

مذاکرات روز سه شنبه ۱۸ شهر صفر المظفر ۱۳۲۵ دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۱۶ قرائت شد امروز بر حسب رقه که از طرف مجلس نوشته شده بود وزیر هدایه و وزیر داخله برای بعضی توضیحات در مجلس حضور داشتند. لهما بدوا رئیس چنین تقریر نمودند - چند فقره مطالب روزهای سابق در مجلس مذاکره شده لازم شد که از طرف اعضاء مجلس از وزیر هدایه و همچنین از وزیر داخله توضیحاتی در شورای در باب آن مطالب بشود دو فقره راجع است بجماعت چوبدارها که اتصالاً تشکی دارند معلوم شود پول آنها پیش کی است استرداد شود و برهائای عراق که از دست حاجی آقا محسن بعضی تظلمات دارند و خیلی عرض حال نموده اند دو فقره هم راجع است به آصف الدوله و استرداد اسرا سم الدوله می خواهند این سئوالات را بنمایند.

که جناب رئیس فرمودند نیست چند فقره سئوالات اصلی است که باید استفسار شود. اولاً هموا عرض میکنم وزراء حافظ حقوق دولت و ملت هستند و این مجلس مجلس سیاسی مملکت است چرا باید غالباً وزراء یعنی اوقاتیکه کار ندارند در این مجلس حاضر نباشند که از کارها مطلع شده شور یکدیگر اصلاح و تصحیح نمایند این اوقات آرزای عمده اتفاق افتاده از جمله عزل شاهزاده ظل السلطان و حکومت تنکابن و خراسان اینها را کی عزل کرد دولت عزل کرد یا مردم اجماع نموده عزل کردند البته نباید متروک شویم که از اجماع مردم شد بلکه دولت عزل کرد بر حسب اجماع مردم و استدعای مجلس هر گاه وزراء حاضر میشوند و اسناد دفاعیه اظهار میداشتنند و تحقیقات بعمل می آمد شاید بعضی یعنی همین حکام معزول امروز بعضی گفتگوها نکرده و طامن نمیزدند که ما را بجهت چه معزول کردید گمان نمیدانم حالا دیگر صحیح باشد یا سلطنت مشروطه (و کسستی توسیون) بدون استنطاق و تحقیق کسی معزول شود چون وزارت داخله حاضر نشدند و اسناد دفاعیه حاضر نکردند این گونه گفتگوها حکومتها مینمایند و این سئوالات راجع بود بوزارت داخله امیدوارم بعد از این هر وقت بیکار هستند تشریف بیاورند مجلس و اطلاع از کارهای داخله مملکت حاصل نمایند که بهمستی یکدیگر اصلاح شود اما آن چیزیکه راجع بوزارت عدلیه است بدو کمیسیون تشکیل دهند در خصوص این حکام معزول شده که در اینجا تحقیق شود اگر تحقیق داشته اند معزول شده اند بسیار خوب و الا ترضیه بخواهیم مگر ما میخواهیم ترقی نماییم مگر ما میخواهیم مملکت ما ترقی نماید مگر ما میخواهیم اشاعه عدل و مساوات شود

دارد باید اینچنین رسیدگی و احقاق حق شود اما بک مسئله ایست که خیالی اهمیت دارد و آن رشوه است که خانه ایرانی و ایران را خراب نموده و قدم از قدم برنمیذارند یکی هم واسطه است که بدتر از رشوه است هر وقت توانستید رشوه را از میان برید آن وقت این مملکت ترقی خواهد کرد.

وزیر عدلیه امامست که رشوه را این مجلس مجلس علنی است و من میگویم و از عهدی آن برمی آیم که من بکنفر قول میدهم و متعهد میشوم یکدیگر بیکدیگر خودم و کسانم تا حال نکرده اند و نخواهند گرفت حال کسی مجرمانه گرفته است نمیدانم.

سعدالدوله - اینها را نمیتوان قبول کرد وقتیکه یک وزیر بی مقابل همچو مجلس پارلمانی مسئولیت قبول کرد باید از هر جهت امورات وزارتخانه خود را مرتب نماید و قطع رشوه یک راهی دارد و آن دادن مواجب است با جزاء با اندازه کفاف و نظم در امورات دیگر رشوه گرفته نشود.

وزیر عدلیه صحیح است حتی الامکان کوشش دارم و بعد از تریجه هم بدون شدن قوانین بودجه که برای وزارت عدلیه نوشته میشود در آن مواجب هر یک از اجزای با اندازه کفاف میبویسیم پس از تصویب شدن در مجلس دیگر گمان نمیکند کسی رشوه بتواند بگیرد.

سعدالدوله - بعد از تشکیل دادن کمیسیون حکام بعضی عارضین اینجامه استند که نمیتوانیم بگذریم از قبیل عارضین حاج آقا محسن و خوب دارها اینها راجع بوزارت عدلیه نوشته میشود در آن مواجب هر یک از اجزای با اندازه کفاف میبویسیم پس از تصویب شدن در مجلس دیگر گمان نمیکند کسی رشوه بتواند بگیرد.

وزیر داخله - اما این که فرمودید در مجلس حاضر نشویم شام سائیرین همه میدانند که از طلبه صبح تا پنج ساعت از شب گذشته گرفتار نوشتن فرامین و نوشتجات و جواب تلگراف و مکتوبات حکام هستیم و هر وقت از طرف مجلس محترم فرمایشی بود که خود باید حاضر شوم حاضر شده ام و الاجتناب دبیر المملکت که معاون وزارت داخله هستند حاضر شده است و در باب حکام معزول که من اسناد دفاعیه حاضر نکردم در خصوص حضرت والا ظل السلطان هم بودند چه گفتگو باشد و چند مجلس در دربار منعقد گردید در تکرارخانه با حضور حجج اسلامه از صبح تا پنج ساعت از شب گذشته چه قدمها کرات شد و آنکه آنوقت عدالت خانه منظمی نداشتیم که رجوع بعدلیه بکنیم رسیدگی شود.

سعدالدوله - بنده میخواهم دفاع از حکام بکنم بنده عرض میکنم که وزیر داخله و سایر وزراء چرا در منزل حکام ایستادگی نمیکند که تحقیقات بعمل آمده معلوم شود تصدیق دارند یا نه (در این موقع مذاکرات زیاد پیمان آمده جمعی اظهار داشتند که وزرا همراهی خودشان را با ملت اظهار نمیدارند وزیر داخله اظهار نمود که ترتیب صحیح فعلا در کار نیست که اگر وزراء یا مردم از تکلیف خودشان تجاوز بکنند مسئول باشند جمعی جواب

دادند لازم نیست رسیدگی برایش و رفع افتخارات اتفاقاً بالفعل بطور قانون مدون باشد چرا بطور سابق هر کس بتکلیف خود عمل نمیکند و چرا متصرفین را مجازات نمیدهند و جلوگیری از افتخارات نمیشود امورات را بسامه میگردانند بالجمله پس از مذاکرات زیاد گفتگوی استرداد اسراء قوچان بیان آمد.

آقای میرزا ابوالحسنخان - هر روزی که وزرا حاضر شوند برای ابضاح سئوالاتی همین تا آن سئوالات تمام شده نیست این مذاکرات دیگر داخل شد بر پرورد در مجلس صحبت از اسرای قوچان و اسناد الدوله شد و قرار شد از جناب وزیر داخله استفسار شود که در این خصوص چه اقدام کرده اند حال میخواهیم بدانیم چه اقدامی شده تا همانطور که تفصیل اسراء فروش دخترها در روزنامه هادرج و منتشر شده همان طور هم عدالت اعلی حضرت را در استرداد اسراء نوشته و منتشر سازند.

وزیر داخله - استرداد اسراء تهیه لازم دارد اما در باب آصف الدوله چند مجلس با او گفتگو شد میگویند کمیسیون از وزراء و سایرین در دربار یا در عدلیه بشود اگر مدلل کردند که این کار بتوسط من شده از تمام شئون خود معزول و هر چه بگویند حاضر.

آقای میرزا ابوالحسنخان - اما در خصوص آصف الدوله مگر حضرتعالی خاطرمان نیست آن روز در مجلس در این باب گفتگو شد گفتند آصف الدوله تصحیح کرده و از این جهت معزول شد و همچنین نبیل الملک مجلس آمده بودند اظهار داشتند در وزارت خارجه بعضی اسناد هست و این مسئله را ثابت می نماید که محقق است اما در باب استرداد اسراء فرمودید تهیه لازم دارد قبول داریم ولی آن کسیکه مرتکب این کار شده بآن شخص چه مجازات دادند.

وزیر داخله - مجلسی از وزرا ترتیب دادیم بعد از ملاکوه و مشاوره رایسورت آن نوشته شده و موشح بدست خط همایونی کردید باید مجری شود.

آقای میرزا محمود - حضرت والا وزیر عدلیه فرمودند باید رسیدگی شود اولاً عرض بنده در خصوص اسرای قوچان است درسی و پنج روز قبل تصحیحاً در همین مجلس عرض کردم که سالار مغنم اینکار را کرده است مخصوصاً بواسطه عداوتی که از بابات معزول شدن شجاع الدوله از حکومت قوچان دلش فرستاد ترکمان را دعوت کرده و گماشته خود را بلندی روانه کرده از سرحد قوچان وارد نموده هفت نفر را کشتند و هشت و دو نفر را اسیر کرده بامبانی اموال غارت نموده بردند خود جناب وزیر داخله گفتند در این باب فراری گذاشته ایم و یکروز دیگر وزیر اعظم معاون وزارت داخله و بنان السلطنه پیشکار آصف الدوله در مجلس بودند همین مطلب را بیان کردم بان السلطنه هم را تصدیق کرده گفتند گویا محمود خودش اینجا بوده و همچنین چندی قبل امیراعظم تلگراف نموده بودند که اینکار را سالار مغنم کرده است در این صورت عرض مینمایم آیا قانون اسلام اینشخص چه مجازاتی باید بشود.

(وزیر عدلیه جواب دادند هر چه حجج اسلام

معین نمایند. و بعد ریور وزارت داخله در باب استرداد اسرائیکه موشح بود بدستخط همایونی قرائت شد که نتیجه و خلاصه آن فریب باین مضمون بوده تمام وزراء اینطور رای دادند که بجهت وجه مخارج استرداد اسرا صی و پنج هزار تومان حکومت همان وقت قوچان و پنجوزاد بدهند باین تقسیم (حکومت قوچان پانزده هزار تومان) (حکومت بجنورد بیست هزار تومان) و این سی و پنج هزار تومان با استرداد آن شخص امینی فرستاده میشود که بتوسط امیراعظم بمصارف قشون کشی برسد دستخط همایونی بطوریکه نوشته شده حول و محول و مجری شود و در این موقع مذاکره مشاجره زیاد پیمان آمده آقای سعدالدوله اظهار داشتند که در کدام محکمه حاکم قوچان و بجنورد و خراسان را معاکه کرده اند که به بیم مجازات آنها همین است وزیر عدلیه گفتند این خیلی مجازات است آقای حاج سعید نصر الله گفتند این ترتیب فعلا برای استرجاع اسراء و جمعی گفتند مرتکب او بوده و سبب آصف الدوله است باجمعه چون مذاکرات زیاد شده بود لهذا برای رفع خستگی و تنفس عموم اهل مجلس رفتند باطاق دیگر بعد از مختصر مکث مراجعت باطاق رسمی نمودند و شروع بمذاکرات شد.

سعدالدوله - برویم سر مطلب وزیر داخله فرمایشی کردند در خصوص افتخارات و لایحه ها این هم اهمیت ندارد اگر هم اهمیت دارد راجع است بقرت ملت و از یکطرف مسامحه خود وزراء تصور فرمائید در شهریکه پلیس و نظام مرتب باشد اهالی نمیتوانند حرکت خلاقی نمایند میخواهیم به بیم این گروهها پول بقشون می دهیم این ششون منظم ماسکجا است از ابتدای این مجلس از هر قبلی گفتگو شده مسئله قشونی هیچ گفتگو نشده بنده چند دفعه خواستم حرف بزنم اما وزیر جنگ بواسطه کسالت مزاج بوده اند و در این دولت هم در وزارت جنگ هم حضور داشته اند ملاحظه کردم که چه سر سر متلاش سوال شود از ماخذ قشون گرفتن نخواهند داشت گفتگوی اما زور میشود عرض ایشان وزارت عدلیه جوابی مدهد باری شد آقایان و کلادراین فقرات گفتگو نماند از هیچکس ترضیه شما چهار ماه است مشغول اصلاح بودجه مملکت هستید بکنده اینکورها پول که باسم قشون است بزنید و بگویند ما که قشون منظم نمی بینیم اگر راست میگویم جواب به میدر شوه و تمادقرا موقوف کردیم همین معاون وزارت جنگ آنروز منکر شد که من تعارفی نداده ام حال از فراریکه شایه ام و میگویند ایشان تعارف گرفته از برای هر منصبه یک لشکر نویس باشی فرستاده است من شنیدم شایه هم تمسب باشد اما من میگویم چرا باید مجلس تحقیق نداشته باشیم (در این موقع رایزری رئیس نظمی اظهار داشته قرائت شد باین مضمون که در رشته نظم شهر سستی روی داده و سابق اداره نظمی تکلیفی داشت حاله آن تکلیف را مردم تصدیق ندارند در این خصوص مذاکرات زیاد شد جمعی گفتند کسی مانع ترتیب سابق است و تصدیق ندارد آقای میرزا ابوالحسن خان اظهار داشتند مقصود از این راپرت این است که باین اسم هر چه میشود بگویند مجلس کرد و مخصوصاً هر چه مرج را طالبند که بگویند مجلس میکند و برض شاهنشاهی بطورهای دیگر برسانند و حال آنکه این مجلس هواخواه شاهنشاهی است و محل تفتک شاهنشاهی در میان دل و جان است و ما امیراعظم شهرباری را میخواهیم برای خودمان و خودمان را برای امیراعظم شاهنشاهی و آقای سعدالدوله چنین بیان کردند که رئیس نظمی حق ندارد اینگونه راپرتها را در مجلس ارائه داد و باید

اعظارات خود را بوزارت داخله نماید و وزارت داخله پول میخواهد از وزیر مالیه بخواهد استمداد قشونی می خواهد بپایه از وزارت جنگ بخواهد این مجلس بهر لایشت و لایر مسئول با کسی دیگر طرف نیست و الان چهارماه است بانگامی تأسیس شده چرا نمی آید پول بگیرند و معاکات کلیه حق عدلیه است سپس تلگرافی از رشت آمده بود قرائت شد مشعر بود پایتکه بعد از حرکت حاج خمایی از رشت علما و اعیان رشت تماماً در سحرای ناصریه چادرزده جمع شده اند می گویند تا از طرف دولت و مجلس محترم تکلیفی از برای انجمن رشت معین نشود ما بشهر نخواهیم رفت در این خصوص نیز مذاکرات زیاد شد جمعی گفتند باید تحقیق شود بعضی گفتند هر چه زودتر مجلس نظامنامه انجمن های ایالتی را تمام نموده بفرستد که تکلیف انجمن ها معلوم شود آقای سعدالدوله چنین تقریر کردند که غالب این گفتگوها بواسطه انتقادات شده زیرا که اصول نظامنامه انتقادات را تفهیمه اند حالا نظامنامه انجمن های ایالتی را هم بفرستید مثل آن خواهد شد عقیده من این است که بهر ولایتی از طرف وزارت داخله مأموری با دستور العمل کافی برود این انجمن ها را از روی صحت برقرار نموده برگردد.

حاج سعید نصر الله - صلاح میدانید فعلا تلگرافی بدم بولایات خصوصاً رشت بشود که انجمن ها حرکتی نکرده و اقدام بکاری نکنند تا نظامنامه آنها برسد.

سعدالدوله - عقیده من این است گویا این تلگرافات صومی لازم نباشد یکی برشت یکی بکرامان یکی باصفهان تلگراف شود کفایت است.

بعد راپورت تلگرافی از خوی رسیده بود قرائت شد دائر بود پایتکه میرزا جواد نام از اعضای انجمن تبریز آمده خوی برای بعضی اصلاحات و از خوی رفته با کور و خیال خود را فاسد نموده باعث فتنه و فساد در ما کو شده در این باب هم مذاکره و گفتگوی زیاد شد رئیس و جمعی گفتند چون و کلاه آذربایجان هیچکدام امروز در مجلس حضور ندارند نمیشود دست تحقیقات نمود فعلا تلگرافی مختصر بانجمن تبریز بشود که این میرزا جواد نام کیست و از طرف انجمن تبریز رفته است بخوی بانه لهذا تلگرافی نوشته شد فریب باین مضمون تلگرافی از خوی رسیده که میرزا جواد نام از طرف انجمن تبریز بخوی فرستاده شده باعث حیرت گردید البته سواد آنرا که نمره (۱۰) است از تلگرافخانه بگیرد و از صحت و سقم آن عاجلا اطلاع بدهد.

آقای میرزا ابوالحسنخان - بر پرورد در مجلس صحبت شد سبب نیامدن و کلاه شیر از قوام الملک است من بر حسب وکالت خود تلگرافی کردم حال جواب آن باسبب انگلیسی آمده است قرائت شود تلگراف را خواندند که صورت آن از فرار ذیل است

از شهر اذربایجان - جناب آقای میرزا ابوالحسن خان و میرزا سعید باقرخان مغازج و کبیل اعیان هزار تومان و کبیل اصناف و بالتمام از خود دادم و کبیل تجار را ملک التجار دادم معطلی برای حرکت و کبیل علما است که آنهم مغازجش داده شده میگویند و کلاه بجهت میرزا جناب آقای سعید جعفر که کبیل طایفه

بست حرکت کنند و اظهار میدارند (۲۲) حرکت میکنند هر گاه (۲۳) حرکت نکرده و کبیل اعیان و تجار اصناف را حرکت خواهم داد (قوام الملک)

مذاکرات روز شنبه ۲۳ شهریور المظفر ۱۳۲۵ مجلس شورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۲۳ شهریور ۱۸ آقا میرزا طاهر قرائت کرد.

بدو امکتوب آقای حاج میرزا حسین کاز نجف اشرف بعنوان مجلس و حجج اسلامه مرفوع فرموده بودند قرائت شد که صورت آن از فرار ذیل است

بسم الله الرحمن الرحيم حضرت حجج اسلام دامت برکاتهم و رؤسای محترم مجلس شورای ملی طهران دامت برکاتهم و تأیید اتمم مرجع ارفضل حضرت بلای جلت آلاهی آنکه همواره در افتاه ملبوف و عانه مظلوم و احقاق حقوق و فراهم نمودن لوازم آسایش عموم مؤید بتأییدات خاصه بوده باشند سابقاً کما یبیتنی از نظم و ترتیب و فوائد مجلس ممدت مستحضر نبوده تلگرافات متوالیه مملکت آذربایجان که ناطق از هدم مساعدت اعلی حضرت قوی شوکت شهرباری ابدالله نمره بود مؤید نگرانی گردید تا در این وقت جناب مستطاب عادل العلماء العالیین حجج الاسلام و المسلمین آقای حاج شیخ مرتضی آشتیانی دامت افاضاته نجف اشرف مشرف و شرفی مستوفی از فوائد آن مجلس محترم برای دولت و ملت و کمال اقبال و میل بندگمان اعلی حضرت اقدس همایونی ادام الله ملکه و افاضات مجدانه حضرت اشرف صدارت عظمی دام لقراله العالی را بیان فرمودند نهایت مسرت و تشکر درم مختصر تلگراف تشکرانه هم ب مجلس محترم نموده حالام تا کیسلا زحمت افزا میشود همرا با کمال دلگرمی و انکال بفضل الله جل و لا و توجهات کلمه حضرت امام عصر ارواحنا فداه جد و اهتمام فرموده احرهم از مصیبت قلب تأیید و تشبیه مجلس و دوام دولت را خواهان و التماس دعا مینمایم.

(۲۶ محرم الحرام ۱۳۲۵)

بعد لایحه که از طرف انجمن مالیه نوشته شده بود خواندند که نتیجه و خلاصه مضمون او این بود

مجلس شورای ملی برای تصحیح مالیه هده السنه عیالیه اصلاحات ذیل را که با اکثریت آراء بلکه با اتفاق آراء تصویب شده صورت آنرا بوزارت داخله می فرستد که در وزارت داخله بخا کبای اعلی حضرت همایونی تقدیم داشته پس از تصویب و موشح شدن بصدقه همایونی بوزارت مالیه ابلاغ فرموده که وزارت مالیه معمول دارد.

اول تفاوت عمل است که باید جزو جمع دستور الملل شود وزارت مالیه باید از کلیه تفاوت جزو جمع که سابقاً حکم در ولایات عمل میکردند و میبای از آن را باسبب بیشکشی بدولت می دادند صورت صحیحی بدست آورده بمجلس محترم بفرستند که بعد از تصویب در مجلس جزو جمع دیوانی نوشته شود و باید از اشخاصیکه این صورت ها را می دهند التزام سخت بگیرند که هر گاه بعد بتوسط مفتشین خلاف رعایت آنها معلوم شود مورد مجازات باشند و اول درجه مجازات سلب امتیازات

و شئون و حقوق دولتی است و این ترتیب فقط در هفتاد و سه سال است که در سینه آینه که ترتیب مالیات از روی میزی علمی معلوم شد بهالمره متروک خواهد بود.

(دوم) مبادله جنس دیوانی است که سابقاً تسعیر میکردند بعد از این باید همه جنس دیوانی را به جنس بدهد و بگلی تسعیر موقوف است و باید وزارت مالیه صورت صحیح این را به مجلس بفرستد که معلوم شود از این قمره چند بر جمع افزوده شده.

(سیم) تولات است که باید بلا استثنا بر گردد و صاحبان مواجب از باب حقوق خود را از خزانه دولت با قساق مقرر در ایات دارند.

(چهارم) تفاوت میزی خراسان است که هنوز در دستور العمل آنجا نوشته نشده باید نوشته شود و از این باب دیناری مواجب باسم اشخاص منظور نگردد.

سیس کتابچه ترتیب کمیسیون میزی که برای تعدیل ملوکات طهران در هفتاد و سه سال پیش در مجلس فرستاده بودند قرائت شد هر ماسی تمهیناً یک هزار و نود و شش تومان برای هشتاد و سه مهندسین مخارج و مواجب معین شده بود فی الجمله مذاکره در این خصوص بمیان آمده جمعی تصدیق نموده گفتند تمام آن چیز که وزارت مالیه در این کتابچه نوشته اند صحیح است جمعی گفتند باید دفعه ثانی این کتابچه خوانده شود که از روی دقت و تأمل رسیدگی شده و تصویب شود بعضی گفتند اغلب این اجزای که معین شده اند از دیوان حقوق دارند دیگر چرا در این باب مواجب تعیین کرده اند جواب داده شد که مواجب دیوانی با اندازه کفاف نیست بایست طوری این اجزا را تحت باشد که بطور صحیح اقدام در کار نمایند و بعد گفته شد در ملاحظه در این کتابچه نشده که باید ملاحظه شود یکی در عنوان رئیس خاصجات اعلا وزارت نوشته شده و این مخالف با قوانین این مجلس است و ما نمیتوانیم تصدیق نماییم یکی هم در خصوص تعدیلات مامورین و ملاکین و غیره بطور مطلق مرسوم شده در موقع ارتکاب مؤاخذة سخت خواهد شد و این عادت قدیمه است باید حدود معلوم و محدود شود و عموماً این دو ایراد را تصدیق نموده گفتند باید این دو قمره در کتابچه تصحیح و ملاحظه شود در این موقع عنوان از بی ترتیبی تلگرافخانه شد که چند مدتی است وضع تلگرافخانه بسیار مشوش است و از تلگرافخانه از طرف مجلس محترم (بدو ماسی) روس شده و هشت روز بعد از نوشته شدن مخابره کرده اند میتوان این مطلب را ثابت کرد که بیخ اندازه ترتیب تلگرافخانه غیر منظم است مذاکرات زیاد در این خصوص شد جمعی اظهار داشتند تلگرافخانه که محل اسرار و ناموس ملت و دولت است باید بشخص امینی ریاست آن داده شود بعضی اظهار نمودند که تمام افتشاشات ولایات از رئیس حالیه تلگرافخانه است و یکی از کلا مازندران چنین بیان کردند چند روز قبل که مازندران مشوش و بازاریا بسته بود اهالی آنجا سه تلگراف نموده و بعد از تلگراف نمودن کاغذ نوشته اند که در فلان تاریخ تلگراف کردیم دو روز پس از رسیدن آن کاغذها تلگرافات رسیده معلوم شده دوازده روز مخابره تلگرافات مازندران طول کشیده جهت تأخیر و تمویق چه بوده غیر از بی ترتیبی تلگرافخانه میتوان چیزی دیگری حمل نمود و همچنین اهالی مازندران رفته اند تلگرافخانه تلگراف نمایند رئیس آنجا جواب داده است که

تلگرافخانه تعادل است جهت را مشوال کرده اند گفته است بواسطه اینکه قزاق وارد باغی و بعضی جاها شده همه جا مشوش است چرا باید این گونه افکار کاذب را اجازه تلگرافخانه شهرت بدهند که باعث اضطراب و هيجان مردم بشود از کلا محترم آذربایجان بعضی چنین اظهار داشتند که این همه گفتگو از تلگرافخانه میشود چرا بهیچوجه از دستگاه و تقیبات بی ترتیبی آنجا مذاکره نمیکند و حال آنکه اداره دستگاه بیشتر محل اسرار و ناموس ملت است کاغذها را باز مینمایند جواب داده شد فعلاً دوسه روز است که اداره دستگاه اداره ایرانی و ریاست آنرا بایرانی داده اند باید صبر کرد به بیستم من بعد رئیس جدید بچگونه رفتار می نماید آنوقت شکایت شود و آنکه مخصوصاً ریاست حالیه اظهار داشته است که یک نفر از طرف مجلس در اینجا باشد زمان ورود دستها را ملاحظه نماید که بیخ ترتیب وارد و بصاحبانش می رسانند و گذشته از این صبح نیست هر روز از یکی شکایت شود مابرای ادارات آدم لازم داریم و بعد مذاکره در این باب شد که مطالبی که در کمیسیون مذاکره میشود بجهت این است که در مجلسی علنی صحیح نیست گفتگوی آن مطالب بشود و حال معلوم می شود هر مطلبی که در کمیسیون مطرح میشود فوراً فردای آنروز همان مطلب را در مجلس علنی مذاکره می نمایند پس در این صورت باید کمیسیون چیست در همین خصوص تلگرافخانه و غیره باید در الملک در کمیسیون گفتگو شود قرار گذاشتند که مراتب و ابواب وزارت داخله اظهار کرده و اصلاح شود حال چاره این در این مجلس مطرح شده با الجمله پس از مذاکرات و مباحثات زیاد لایحه که در آنجنین و کلا محترم نوشته شده قرائت شد مشعر بود اینکه آیا صحیح است ادارات دولتی عموماً و تلگرافخانه خصوصاً بطور مقطعه داده شود یا نه و همچنین دو کار بیک نفر دادن مثل همین تلگرافخانه که رئیس حالیه آن هم حکومت دارد و هم ریاست تلگرافخانه را صحیح است یا خیر مباحثات زیاد در این باب شد عموماً و کلا محترم در اینصورت که مقاطعه غلط است و در کار هم بیک نفر داده نشود مخصوص در مسئله تلگرافخانه بر متقی القول بودند ولی در اینصورت که تلگرافخانه بر گردد یا نه اختلاف آراء حاصل شد بعضی گفتند چون فعلاً اداره تقییش و اشخاص امین نداریم و ادارات در دست منظم نیست صلاح نیست که تلگرافخانه امینی و گذارشود زیرا که سر دولت است بعضی اظهار داشتند بر فرض ضرر هم مترتب شود هیچ ندارد و بالفعل امینی و گذارشود بهتر است زیرا که غیر از تلگراف رسیده و گری ندارد که بزودی مابرای آنها بولایای دولت ملت برسد و تقییکه مقاطعه شده بهیچ ترتیب که ملاحظه میفرمائید وضع تلگرافخانه مشوش خواهد بود و آنکه ریاست حالیه آن هم حکومت دارد و هم ریاست تلگرافخانه و علاوه مطرود ملت است بایست تغییر داده شود بعضی گفتند از باب تلگرافخانه و حکمک بایست از نظر السلطنت اظهار امتنان کرد که او زیاد نموده و باعث شد که این دوا داره از حیث مایهات ترقی کرد و در حقیقت از این جهت خدمت کرده است و البته هر کس خدمتی بدولت و ملت نمود باید اظهار رضایت از او کرد و جمعی مدعی بر این اظهار شده بالاخره بعد از مباحثات گفتگو های طولانی قرار شد در خصوص عمل مقاطعه دادن ادارات تلگراف و دو کار بیک نفر دادن در مجلس دیگر تجدید مذاکره شود.

آقای میرزا سید محمد مجتهد اظهار داشت که وزارت داخله شکوه داشتند که لایحه به مجلس فرستاده شده تا حال جواب داده نشده دیگر در خصوص عمل حاج ملک التجار چه کردید چرا تا حال اقدامی نشده قرار بود انجمنی بجهت رسیدگی باین کار معین نماید چه شد دیگر در باب انجمن عریض قرار شد چند نفری معین و عریض رسیدگی نمایند چه شد دیگر آنکه مالز شاه استدعا کردیم که شاهزاده عین الدوله را برای رسیدگی به حسابات و کارهایی که کرده است بخواهند و شاه فرمودند از مجلس بخواهند تا این احضار نمایم حال در این خصوص هم مذاکره و اقدامی نمایند آقایان و کلا جواب دادند در قمره لایحه وزارت داخله باید تحقیق شود که کدام یک از لایحه ایشان بی جواب مانده و در باب عمل ملک التجار هم امروز آن بازنده نفر معین میشود که رسیدگی باینکار نمایند و انجمن عریض برقرار است و رسیدگی عریض میباشد و در مسئله احضار شاهزاده عین الدوله هم یادداشت کردند که مذاکره شود و در این موقع لایحه که طلب آتیشی که در تهران هستند نوشته بودند قرائت شد اشعار داشت بر اینکه در سال گذشته حکومت فائزات بشوکت الملک مرحمت شده بود نهایت نگاهداری را از رعیت نمودند و اهالی خوانان ایشان بوده تا حال هم شکایتی نکرده اند و حشمت الملک برادر ایشان که حکومت سیستان را داشت چه خیانتها کرد و بواسطه مباحثات خارج که داشت از حکومت سیستان معزول شد از قرار معلوم یکصد و سی هزار تومان از بانک استقراضی قرض کرده و تقدیمی داده برای حکومت فائزات البته بو کلاه محترم مجلس مقتضیات پولیتیک امروزه و مفاسد اراضی مخفی این شخص معلوم است و نیز بواسطه میزی که پارسال در آن حدود شد دیگر تفاوت صلی ندارد که این فرض را بدهد لایحه ناچار است مقداری از خاک مملکت را بفروشد باینکه ناموس رعیت را هدر بدهد بعضی رضای خدا فکری درباره مایهات کاران نمایند که گرفتار ملت و متواری نشویم نفر میرمنه از همت ایشان بهتر وقت و نیز شرح مختصری یکی از تجار محترم در این باب نگاشته بود که مشر بود باین که فعلاً هفتاد هزار تومان از شوکت الملک طلب داریم و قرار بود این روزها برود املاک خود را فروخته این پول را بدهد حال که برادر او حشمت الملک یکصد و سی هزار تومان برای حکومت جالبیکه کلیه مالیات آن سی و سه هزار تومان است تقدیمی داده برود و شوکت الملک در اینجا بماند تکلیف مالز بابت این هفتاد هزار تومان طلبیکه از شوکت الملک داریم چه خواهد شد استدعا دارم چاره نمایند.

در این قمره هم مذاکرات زیاد شد بعضی گفتند معین این لایحه برای وزارت داخله فرستاده شود بعضی ایراد کردند که از هر چه از این کارها و انقلابات بشود تصعیر مجلس است زیرا که دیه باعانه است و مادامی که مجلس ستانمند نشده هر چیزی که در مجلس نوشته شود آن قانون است نه لایحه قانونی چرا تا حال قانون منع و مجازات رشوه که نوشته شده فرستاده اند که بصره های بونی رسیده مجری شود که بیش از این این مرض مزمن مملکت را در ایران نکند جمعی گفتند بیست روز است که این قانون نوشته شده تا حال فرستاده نشده که دولتیان و سایرین یک کرور دیگر دخل نمایند این ملت بیچاره زحمتها کشیدند تا یک لفظ مشروطه گرفتند

بخیال اینکه من بعد ظلم و رشوه کدر دولت مستبد و مستقله بود در مشروطه نخواهد بود انفسوس حالا هم جایک انقلابی میشود میگویند از مجلس است و بعضی از وزراء عرض اینکه همراهم نماینده دست از کارهای سابق هم بر نداشته یک حکومت جزئی را یکصد و سی هزار تومان تقدیمی میگیرند بجهت اینکه حالا همراهم نمودن از چنین حکومتها زحمت دارد بالاخره پس از اعتراضات زیاد قرار شد شرحی بوزارت داخله نوشته شود که جداً حشمت الملک را از رفتن ممانعت نمایند و خودشان هم در مجلس حاضر شده توضیحاتیکه در این خصوص لازم است بشود.

سیس از آمدن امین السلطان گفتگو شده چنین اظهار شد که مجلس یک قانون و مسئله کلی را فعلاً باید در سه جام منظور دارد و آن در خصوص اشخاصی است که مطرود ملت بوده و خیانت بملت کرده اند نباید صبر کاری باشند و این باید بطور کلی مراعات شود نه در حق بعضی دود بعضی و اگر از گذشته ما بیاید صرف نظر کرد بموجب (عفی الله عما سلف) پس خواستن شاهزاده عین الدوله بجهت رسیدگی به حسابات و کارهای او و تقییر ریاست تلگرافخانه برای چیست و حال آنکه خیانت اینها نسبت بامین السلطان چیزی نیست زیرا که تمام امتیازات و ناموس مملکت را او بیاد داده است و اگر این ملاحظه در کار نیست چرا باید امین السلطان بیاید و کار را بجائی برساند نسبت دادن خیانت با او مثل نسبت دادن خیانت بیک (مارشال) انگلیسی باشد که باید از امروز خیانت های او را ثابت کنیم و چندین سال طول بکشد در صورتی که خیانتهای او کاملاً مشهود تمام ملت است و در حقیقت اگر امین السلطان وارد این مملکت شود دیگر باید از اهل ایران مأیوس شد که حقیقت ندارند.

(خلاصه مذاکرات روز)
(یکشنبه ۲۳ شهر صفر المظفر)
(۱۳۲۵ دارالشورای ملی)

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۲۲ قرائت شد بنا بود تته نظامنامه انجمن بدی با امتیاز نامه کارخانه کافند سازی قرائت شده مطرح مذاکره شود آقای حاج سید نصر الله آقا شیخ حسین و جمعی اظهار داشتند که ما آنچه باید از مردم ملامت بشنویم شنیده ایم هم در روز مردم مارا ملامت می نمایند که شما هر روز به مطلبی را عنوان نموده مذاکره کرده نامس گذارده روز دیگر داخل مطلب دیگر میشوند پس باید امروز در خصوص افتشاش تلگرافخانه و اینکه ریاست تلگرافخانه با حکومت ایالتی بیک نفر داده شود صحیح نیست که در روز مطرح مذاکره شده بود گفتگو نموده اختداری شده تمام نمایم و نباید داخل مطلب دیگری شویم جناب رئیس جواب دادند شاید مطلبیکه روز قبل عنوان میشود مهم و قابل اختداری نباشد آقای سید محمد تقی و جمعی اظهار داشتند بهتر از کار تلگرافخانه چه کار نیست و خلاصه مطلب دیروز این بود که ریاست تلگرافخانه با حکومت نباید بایک نفر باشد و نیز ریاست تلگرافخانه باید باشخصی باشد که امین باشد در این صورت باید این مذاکره شده تمام شود.

بعضی گفتند در روز قرار بود رای در این خصوص گرفته شود حالا هم اختداری نمایند و هر کس گفتگویی دارد بگوید جمعی اظهار داشتند در روز صحبت در این بود که به بیستم صحیح است عمل تلگرافخانه مقاطعه داده

شود یا نه و نیز دو کار دولتی باید بایک نفر نباشد و قرار شد اختداری شود آقایان حجج اسلام فرمودند باشد برای فردا که از روی فکر رای گرفته شود پس در این باب مذاکره شده و بطور کلی وضع قانون شود آقای حاج سید نصر الله جواب دادند این مسئله دیگری است شروع باین مطلب بنمایم طولانی میشود باز مذاکرات مجلس بی نتیجه میباشد خوبست همین مسئله تلگرافخانه را که ریاست آن با حکومت بایک نفر نباید باشد گفتگو شده تمام نمایم شاهزاده اسد الله میرزا اعتراض نمودند باینکه ما و کلا قسم یاد نموده ایم که بیفرضانه حرف بر زمین قانون باید بطور کلی وضع شود دو کار بایک نفر بودن منحصر بر ریاست تلگرافخانه نیست خیلی اشخاص هستند که دو کار بآنها رجوع شده مثلا جناب احتشام السلطنه هم رئیس کمیسیون هستند و هم وزیر مختار (برلن) آیا کسی دیگر نبود که ریاست کمیسیون معین نمایند لذا باید قانون کلی وضع شود که دو کار بیک نفر رجوع نشود.

سید الحکما - فرق است مابین این که دو کار شد بیکدیگر باشد یا دو امری که موافق باشد در مسئله تلگرافخانه ریاست آن با حکومت ایالتی تقریباً شد بیکدیگر است زیرا آن کسی که ریاست تلگرافخانه با اوست و هم حکومت دارد حتی الامکان صرفه شخصی خود را نمیکند رعایت از رعیت نمایند و مانع است از این که تشکیلات رعایتی آن محل یا ولایای دولت و ملت برسد اما اینکه گفتید جناب احتشام السلطنه هم سفیر بران است و هم رئیس کمیسیون این دو شغل مناقات بایکدیگر ندارد مکن است بیک نفر از جانب خودشان نایب در برلن بگذارند که با مورات سفارت رسیدگی نمایند.

اسد الله میرزا - اینکه میگویند کسی که حکومت دارد با ریاست تلگرافخانه نمیکند تشکیلات رعایتی برسد و حال آنکه می بینیم هر تلگراف تشکی که از اهالی رشت آمده فوراً رسانده اند و در باب جناب احتشام السلطنه میگویند در برلن نایب دارد در مسئله تلگرافخانه هم این فرض ممکن است و میگویم سردار منصور از جانب ریاست تلگرافخانه نایب است و خودشان در رشت هستند و علاوه فرض بفرمائید دو نفر یا بیک نفر از اجزاء تلگرافخانه مسامحه در کار نمودند هر وقتی تصعیر آنها را ثابت کردید بمجازات برسانید و من حرف ندارم از اینکه دو کار باید بایک نفر نباشد ولی میگویم وضع قانون بایست کلی و عمومیت داشته باشد.

حاج سید نصر الله - شما میگویند رای گرفته شود بطور کلی که دو کار با یک نفر نباشد اولاً مذاکره این طولانی میشود و تمنق لازم دارد ثانیاً ممکن است و من میتوانم معلوم نمایم دو کاری که با هم ضدیت نداشته باشد و بیک نفر رجوع شود و این مطلب مقبول است و منصور اما در مسئله تلگرافخانه و حکومت ممکن نیست زیرا که محتمل است از صرته خود نگذرد و مانع از رسیدن تشکیلات رعایتی باشد.

وکیل التجار - اولاً بموجب صلح ما ثابت کردیم در خطر تشکیات تلگرافخانه را و سند آن در دفتر مجلس محترم ضبط است و ثانیاً تلگراف انجمن رشت را که از طرف مجلس محترم شده بود

نرسانده اداره که با مجلس محترم شورای ملی این طور رفتار کند با سایرین چگونه رفتار خواهد کرد و علاوه اینکه گفتید من تمهید می نمایم در تلگرافخانه خیانت نشود و در صورت ثبوت بمجازات برسد انتظام اداره تلگرافخانه با وزارت داخله است نه با سرکار والا.

اسد الله میرزا - اولاً از این امینای مجلس استدعا میکنم که هر مطلبی که مذاکره میشود تحقیق نمایند و ثانیاً اینکه جمعی شکایت کرده اند که تلگراف دیر میرسد بنده منکر نیستم ولی میگویم باید تحقیق کرد و اشخاصی هستند در این مجلس که بصیرند و میدانند که ممکن نیست این گونه تشکیات را جلو گیری کرد زیرا که یک سیم از آنجا بقط مازندران تا مشهد دارد کاهی سیم یاره شده و یابها می افتد باید تسعیر شود نصف روز را روس وانگلیس میگیرند برای مخابرات خودشان و یک مدتی را با خارجه گفتگو دارد منتهی در شبانه روز دوساعتی نوبت این ولایات شود آنوقت هم مطالب دولتی و مطالب مجلس و سایر مطالب مهم هست بر فرض بیک تلگراف غیر مهم تأخیر بیفتد لایحه است چکنند و تصعیری ندارد پس اول تحقیق بکنید بعد ایراد بگیریید.

امام جمعه خوی - با این مجلس ما میخواهیم امورات بیست کرور سی کرور مردم را نظم بدیم و حال آنکه داخله مجلس ما منظم نیست ما چکار داریم یک کار یا دو کار بیک کسی میدهند اینجا این همه شکایت شده هیچ تحقیق نکرده ایم بیستم حقیقت دارد یا نه و بر فرض حقیقت باید بمجازات برسد یا نه و دیروز اینجا صحت از رشوه دادن حکام شد و بقرینه بنده تمام این کارها از این رشوه تولید میشود اگر این حرف راست بود چرا دنبال نکردید اگر درست نبود چرا در مجلس مذاکره ما باید صحت کار را بخواهیم چکار داریم باینکه یک کار یا دو کار بیک نفر داده میشود.

مفتخر الممالک - خواستم جواب سر کار والا را عرض کنم اینکه گفتید بواسطه افتادن چوب ها و یا یاره شدن سیم محتاج تعمیر میشود آیا بیستم این تعمیر در خط مازندران دوسه روز است یا نه و در دوازده روزه و گذشته از این بیستم در این دوازده هیچ تلگراف از مازندران نرسیده بسیار خوب والا چرا باید این یک تلگراف مخصوص نرسد

آقا سید حسن تقی زاده - خیلی انفسوس میخورم که اوقات مجلس را ضایع میکنند بواسطه محاکمه بایکدیگر موضوع بحث ما این نبود موضوع این بود که دو کار بایک نفر باشد صحیح است یا نه این را بطور عمومی یک لایحه قانونی نوشته شود که بیستم دو کار دولتی با یک نفر باشد یا نباشد (آقا میرزا ابوالحسن خان هم اظهار داشتند که عقیده منم همین است ولی میخواهم بدانم آیا این شغل را کسی باو داده یا نه و این عمل تلگرافخانه با وزارت داخله است نباید اول از او مشوال بکنیم و حال هم قانون نبوده پیش از این پنج شش کار را بیک نفر میداده اند جمعی جواب دادند که اختلار باید بعد از وضع قانون بشود وانگهی در خصوص تسعیر جنس هم دولت داده بود و موقوف شد پس چرا اول بوزیر مالیه اختلار نکردید)

رئیس - خوبست رای گرفته شود گویا کسی در این باب مطلب تازه ندارد و اصل موضوع این است که ریاست تلگرافخانه باشخصی که حکومت دارد نباید باشد (آقای تنی زاده و حسام الاسلام و جمعی اظهار داشتند ما ایراد داریم قانون باید کلیه داشته باشد و رای باید بطور عموم گرفته شود که دو کار با یکدیگر نباشد جناب رئیس جواب دادند شاید بعضی اوقات دوشمل در دست یک نفر باشد و ضررهم نداشته باشد آقای صدیق حضرت گفتند قانون اینطور وضع شود که یک شخص نمیتواند در دو اداره مختلفه مشغول دو کار باشد ولی در یک اداره ضرر ندارد آقای دکتر ولی الله خان چنین تقریر کردند در اینکه وضع این قانون امر صحیحی است شکی نیست ولی در اینجا امروزه ممکن نیست ما یک قانون کلی داریم و یک قاعده کوچک که در ضمن قانون کلی است پس شما یک قاعده کوچک وضع نموده در ضمن قانون کلی جاری دارید مادر قیاسات از جزئی بکلی می میریم یا از کلی جزئی اینجا هم بر حسب وقت باید قواعد جزئی جزئی وضع شده جمع شود یک قانون کلی گردد عقیده من این است و این عرض کلیه دارد ببینیم حکومت میتواند رئیس است و تلگراف شود یا نه جمعی اعتراض کردند که باید قانون بطور کلی وضع شود بر حسب تقریر شما ممکن است شخص حکومت داشته باشد و ریاست خزانه دولتی را هم دارا باشد مثلا آقای دکتر جواب دادند باینکه من گفتم یک وقت است قانون کلی وضع میکنند یکسوف جزئی جزئی باقتضای مملکت)

میشود و آقای حسام الاسلام جواب دادند بلاخطه (صلحت عمومی)

مستشارالدوله - ما باید در فکر تصحیح عمل باشیم و باقیهم اگر باید در فکر باشیم لازم است از یکجائی اقتباس نماییم که در این امور از روی تجربه کار کرده اند تجربه چه چیز است عطف به سابق و بدیهی است کارهای سابق ما تمام خراب است پس باید اقتباس از آنها بکنیم که خوب تجربه حاصل کرده اند.

(ره چنان بود که در همان وقت)

حالا آتهائیکه نتیجه خوب حاصل کرده اند ببینیم صحیح است یا نه و ممکن است دو کار را یک نفر داد یا نه.

آقا سید عبداللهمجتهد - من یک خواهشی دارم از شما و آن اینست هرچوقت شخصاً عنوان نکنید که در فلان دولت همچو کرده اند و ما هم بکنیم زیرا که عوام ملت نیستند و بی خبری خورد و حال آنکه ما قوانین داریم و قرآن داریم و میخوانیم بگویم که اسم نبریم اسم ببرد بگویند لیکن بشکایت معلوم شود که این کاریکه آنها کرده اند از روی حکمت بوده و از قوانین شرع مأخذ گرفته اند.

اسدالله میرزا - بدیهی است که ما در جرح بتاریخ نمایم ببینیم این ممالک خارجی قوانین صحیحی که دارند تمام از روی قرآن و قوانین شرع ما برداشته اند کتیبیکه دارند بیان آنها بر قوانین شرع ما است.

آقا شیخ حسین - بنده عرض میکنم بحکم مواضع که در شرع و قرآن است نباید بکنیم صاحب دوشمل باشد و یک نفر هیچ کار نداشته باشد همین مسئله برای وضع قانون کافی نیست.

(ده تصدیق نموده و لایحه قانونی که در این باب نوشته شده بود قرائت شده و رفته رای منتشر و عقائد و نه رای داده باینکه یک نفر نباید تصدیق در شمل دولتی در دو اداره مختلفه باشد.)

حاج میرزا ابراهیم آقا - عرض می دارم غرض از تشکیل هیئت وزرا و معرفی کابینه وزر هشتگانه چه بود مگر غرض این بود بهر کاری که اقدام نمایم مواظب نتیجه کار یکدیگر باشیم امروز از هر کدام میرویم که نتیجه کار فلان وزارتخانه چیست میگویند خبر نداریم وینا بود وزرا در حضور مجلس اسلام قسم یاد نمایند چه شد و قرار بود در همین روزها تنظیم قانون اساسی در مجلس قرائت شود هیچ مذاکره نشد پس این ملت بیچاره اینهمه زحمت کشیدند نتیجه فقط همان گرفته نظر مشروطه بود.

آقا سید عبداللهمجتهد - هر بساب قسم یاد نمودن وزرا جواب دارند ما حاضریم در همین روزها اطلاع میدهم هر دروا حاضر غیبت و بجهت اطمینان ملت قسم یاد نمایند.

آقای تنی زاده - اینکه میرزا ابراهیم اصرار دارند در تنظیم قانون اساسی چه این است که مردم بما اذیت میکنند و میگویند آخر مقصود فقط همان گرفتن لفظ مشروطه بود لهذا خواهش میکنم نومی هست کنید که این تنظیم قانون اساسی در این دو سه روز تمام شود.

آقا شیخ حسین شهیدی - یک ایوان

صحیحی باین مجلس وارد است که هیچ حاکمی نمی تواند رد نماید آن مردم تمام ماها را عقلا دانست و باینجا فرستاده اند حضرت امیر علیه السلام میفرماید (من قطع کلام الغیر بدل علی قاعه عقله)

یعنی کسیکه قاعه بکنند سخن فریاد دلال میکند بر کسی عقل او آیا این در مجلس ما هست یا نه دیگر اینکه قسم خوردیم بدولت و ملت خیانت نکنند به پیشید در مسئله تلگراف چه نحو در مجلس تهاجم مذاکره شد از این بوی فرض فهمیده میشود یا نه کمیکه مسئله را طرح و استدلال کرد او را نباید دوره نمود یک نفر طرف شود اگر مدلل کرد فیهما و الا دیگری مقصود هر کس ابراری دارد باید یکی یکی ایراد نمایند نه اینکه یک دفعه دوره بشود.

دکتر ولی الله خان - اینجا مکرر گفته شده که مذاکرات مجلس اغلب درم برهم است و این بسیار حرف صحیحی است ولی در تمام مجالس و پارلمانهای دنیا به نظر است روزنامه هارا به پیشید نوشته است ما هیچ تفهیمیم و مخصوصا عند خواسته و چند نقطه گذاشته که تفهیمیم این این یک چیز طبیعی است و بعد از آنکه زنک زده شد ساکت میشوند و این مسئله در تمام مجالس هست اما در خصوص اینکه میفرمایید بوی غرض نباید این صحیح است و فقیهیکه باشد تمام مطلب را که عنوان شده بشکافند ارشیه شبهه شده و هر شبهه اش البته بیکی بر خواهد خورد ولی تکلیف ما این است و بایستی از روی دقت صحبت کنیم.

(آقای احسن الدوله در این موضوع تقریرات خودشان را لایحه نوشته بودند قرائت کردند و صورت آن از قرار ذیل است)

از آقایان عظام شهادت میطلبم که آیا ما ایرانیان بواسطه تکمیل علوم باشد درجه رسیده و مشروطه طلبیده و استیاد ادراجه عدالت فرق میکنیم عرض خواهم کرد نه والله در علم هیچچیزه تفاوت نکرده ایم ولی بواسطه شدت مظلومیت اهالی ایران خداوند قادر و منان بید قادر کامله خود روح تازه بر قالب بی روح ماها دمیده و عموم ملت را بیدار و زبانها را گویا نموده است.

پس در این صورت هیچ انصاف نیست که باوجود ذکر قسم وضع مجلس مقدس ما که چشم امید همه باینجاست باین درجه بی نظرم غیر مرتب باشد ماها که نتوانیم مجلس محترم خودمان را که مقنن قانون است در تحت نظام بیادریم چگونه انجمنهای محلی را مرتب و منظم خواهیم کرد که اصحاب آسودگی دولت و ملت بشود.

(۱) وکلای محترم باید قدر این نعمت عظمی را که خداوند متعال عطا فرموده دانسته دهان یک خودشان را با بعضی الفاظ کیهانیه و قبیحه که نتیجه مساوت قلب و افراض نفسانی سابقست ملوث نمایند و احترام مجلس را از میان ببرند.

(۲) باید دانست که این مجلس میدان مبارزه نیست و از داد و فریاد مساللی حل نخواهد شد بهتر آنستکه وکلای محترم هر یک جداگانه مطلب خود را عنوان کرده و مستقیم ساکت باشند تا مناطق مقصود خود را تماماً بیان نمایند و دیگران در جواب یکدیگر رای خودشان اظهار نمایند که نتاشا چنان و سایرین بتوانند نتیجه وادارک نمایند.

(۳) در ترتیب و تنظیم اداره جات اشخاص مؤید همای طرف مقابل را نباید بی ادبانه و

مفرضانه با الفاظ نامناسب و زشت هدف ملامت نمود مدعی تراشی نکرد و مسلماً با الفاظ ملایم و شیرین بهتر میتوان تنبیه کرد در حال باید در امنیت و نظم اداره جات کوشیده دستور العمل بهمگی داده بشود که من بعد رؤسا نتوانند از خود خوددشان تجاوز نمایند.

و بعد لایحه آقای کاشف السلطنه از بابت زراعت چائی که در ایران دایر کرده اند نوشته بودند قرائت شد و آقای صدیق حضرت صورت اسامی آقایان و کلاسیکه جبهه کیسیون عمل حاج ملک - التجار انتخاب و معین شده بودند خواندند بعضی عذرخواستند فرار شد در عرض آنها اشخاص دیگر معین شوند پس از این آقای صدیق حضرت چنین نطق کردند.

که این مجلس برای وضع قانون اعتماد یافته و الحمد لله امروز یک قانون وضع شده و بنده در این مسائل هم عقیده آقای تنی زاده هستم که میگویند هر مذاکره میشود یک لایحه قانونی نوشته شود و یک عرض داریم که متمم همین قانون امروزی است که آن هم بطور قانون نوشته شود امروز مذاکره آن شده در مجلس دیگر اخذ رای نمایند و آن اینست که آقایان و کلا فکری نموده بکنستی برای اشخاصی که داخل شغل دولتی میشوند قرار بگذارند که معلوم باشد دیگر یک طفل بسن نموده و هیچجده داخل خدمت نشود (اکثر این عنوان را تصدیق نمودند و قرار شد مطرح شود.)

باز صحبت از تنظیم قانون اساسی شد رئیس چنین جواب دادند که قانون اساسی تمام شده ولی باید بواسطه اهمیتی که دارد در انجمن علیحده بکنیم به خواننده شود که آقایان حجج اسلام هم حضور داشته باشند این است میگویم مشکل است این ماه بمجلس بیاید زیرا که چند روز دیگر قتل است و تعطیل میشود چیزی که فعلا لازم است دو لایحه دولتی است که بمجلس فرستاده اند و نظام نامه انجمنهای ایالتی که خیلی اهمیت دارد باید در این چند روز انشاء الله تنقیح و تصحیح شود)

وکیل التجار - اولاً عرض میکنم تنظیم قانون اساسی لازم تراست اگر ممکن باشد آنرا مقدم بداریم و لازم است که در انجمن علیحده خوانده شود یک مجلس فوق العاده طرف صبح قرار بدهیم که در این ماه شروع بقانون اساسی شود ثانیاً در خصوص قتل وقت است و آنروز در این باب عرض کردم نظر بنده اهمیت داشت این وقت خیلی کم است طوری فرماید که کار پیش برود.

آقای تنی زاده - عرضی دارم ترتیب امور در عمل تجربه معلوم میشود بنده شخصاً تجربه حاصل کرده ام که ممکن نیست در این مجلس مطابق نظامنامه داخلی عمل کرد در بیست روز قبل گفتم که کار از روی نظامنامه داخلی باشد بگردد و تمام روی قالیچه عنوان لایحه قانونی کرده نوشته دارم خدمت شما همینطور مانده و حال آنکه اگر مثل امروز بدون ملاحظه ترتیب نظامنامه عنوان میکردم مجری می شد.

سید الحکماء - ملت وقت سبب شده است که کار مجلس پیش نمیرود والا این و کلاه محترم

که از خارج آمده اند و ما هم از کارهای خودمان دست کشیده ایم که خدمت ملت نمایم چرا که کار پیش نمیرود ما دو ساعت می آییم یک ساعت حرف مقرر میزنیم یک ساعت دیگر میماند برای مذاکرات مجلس با اینهم کار پیش نمیرود.

رئیس - جواب مختصری بدم بقول آقای تنی زاده از تجربه تمام امور تولید میشود ما از تجربه معلوم کرده ایم که وکلا از دو ساعت پیش تر نمیتوانند بیایند اگر شما حاضرید از پنج ساعت بفرود مانده منتم حاضریم (آقای شرف الدوله لایحه نوشته بودند در این موقع خوانده شد و صورت آن از قرار ذیل است - تمام رعیت ایران در انتظارند که مجلس شورای ملی در آسایش و تربیت ملت و ترقی مملکت چه قرار و قانون خواهد داد و خارجها بکنارند که چه نتایج و قواعد از مجلس بروز خواهد کرد در این صورت ذمی بی انصافیت که ما وکلای مملکت اوقات خودمان را بیطالت و بیکاری گذرانده خدمتی شایسته نکرده باشم قریب دو ماه است ما وارد طهران شده ایم هنوز کاری و خدمتی بمملکت و ملت نکرده اوقات خودمان را ضایع کرده ایم موکلین ما اگر بتمام بازخواست و مؤاخذه برآیند ما چه جوابی بآنها خواهیم داد و چه عذری خواهیم داشت چرا مایاید وقت خودمان را غنیمت نشماریم و مجدانه در راه وطن عزیز خدمت ننماییم باید همت و غیرت کرده هر کدام از کارها را که باقتضای وقت نافع بحال ملت و مملکت میدانیم منتخب و پیش نهاد مجلس نموده مادامیکه مجلس آنها را اصلاح و تمام نکرده نباید بکاری دیگر بپردازد و تمام امورات را ناقص و ناتمام و مهمل گذارد از آن جمله است ترتیب وزرا هشت گانه من نمیدانم وزرا هشت گانه چرا قانون ادارات خودشان را پیش نهاد مجلس نمایند اگر نوشته قانون ادارات وزرا بر عهد خود و تکلیف آنهاست چرا تمینوسند و بمجلس نمیفرستند اگر مجلس خود قانون ادارات آنها را خواهد نوشت چرا نمی نویسد و افعال میکنند و از آن جمله است فرستادن نظامنامه تکالیف انجمنهای ولایات که هر چه زودتر مجلس باید در این باب عجله نماید و افعال نکند و از آن جمله است نوشتن و تمام کردن کسر قانون اساسی که از مسائل مهم است و تأخیرش جایز نیست و از آن جمله است اصلاح بودجه مملکتی که جزوا بجزو مجلس راست که بمخارج مملکت برسد و اصلاح کند از آن جمله است قسم خوردن وزرا باید بطوریکه قسم یاد کرده ایم اقراض و منافع شخصی را - نار گذاشته نفع و ضرر عموم ملت را از خود دانسته در آبادی مملکت و حفظ شرف و شأن دولت و آسایش ملت صافی و جاهد باشیم و کارهاییکه امروزه صلاح مملکت و لازم ماست مقدم داریم و منظور جزی و وطن پرستی و خیر خواهی بی نوع نداشته باشیم و در استعجاب اصل و اساس کار سعی نمایم بعد فروغاط.

خلاصه وقایع و مذاکرات روز سه شنبه ۲۵ شهر صفر المظفر ۱۳۲۵

۱۳۲۵ دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه ۲۳ در آقامیرزا ظاهر قرائت نمودند فرار شد در عرض آنها اشخاص دیگر معین شوند پس از این آقای صدیق حضرت چنین نطق کردند.

حاج محمد تقی - پنجاه روز است که این

های ایالتی شود مکتوبی طلاب انجمن اتحادیه نوشته اند و خیالی مقتضاست خواننده شود.

لهذا آقامیرزا ظاهر مکتوب مزبور را خواندند که خلاصه آن قریب باین مضمون بود -

از طرف طلاب انجمن اتحادیه - قریب هفتاد روز است بعد از آنکه اهالی آذربایجان و اینجا اقدام و ایستادگی نموده تکمیل قانون اساسی را خواستند همه روزه مذاکره شد که متمم قانون اساسی کی نوشته شده و چه وقت تمام میشود جواب داده شد همین چند روزی تا غره ماه صفر را وعده صحیح دادید که تمام میشود و ماه صفر هم بآخر رسید ابتدا بوعده خودتان وفا نکرده اید اگر متمم قانون اساسی تا حال نوشته نشده چرا اقدام نکرده اند اگر نوشته شده چرا در مجلس قرائت و تصویب نشده اگر قرائت و تصویب شده چرا بصدقه های بونی فرستاده نشده اگر بصدقه های بونی فرستاده شده و بصدقه نرسیده چرا به ملت اطلاع نداده اند که ملت تکلیف خود را بداند اگر تا روز پنجشنبه متمم قانون اساسی تمام نشده و بصدقه های بونی نرسد موجب زحمت خواهد شد مطلب دیگر چند روز قبل جمعی از اهل قاین منظم بودند عیناً عریضه آنها فرستاده شد که جواب داده شود و این آخرین عریضه است که بجهت رفع تکلیف عرض شد.

رئیس - بلی از این رقمه که از انجمن اتحادیه نوشته اند شاید هر کس معنی استنباط کند من چنین استنباط کرده ام اینها کار زهر ماسخت میگیرند والا اینها و کلاسیکه تبیین نموده اند باید بگویند این وکلای قبول نداریم باینکه باید فرصت و وقت بدهند از غره رمضان زحمتها کشیده با جمعی تا آن قسمت نظامنامه اساسی که بصدقه های بونی رسید و دیدند نوشته شده و از غره ذی حجه مشغول نوشتن باقی بودند حال سه چهار روز است تمام شده که باید در مجلس قرائت شود ولی این نظامنامه انجمن می آید بواسطه اشتیاق ولایات کتیبیم الزم امور بنظر می آید بواسطه اشتیاق ولایات کتیبیم اینها پیش بیفتد حال اینطور نوشته اند عرض بنده و مطلب است یکی اینکه اگر اهالی انجمن اتحادیه و سایرین و کلا بجهت مجلس معین نموده اند دیگر حق گفتگر ندارند و در همه جا هم منظور معمول است موکلین حق امر و نهی بر وکلای خود ندارند دیگر اینکه اگر اهالی مجلس بصدقه های بونی بکنند آنها را بوندانی واضح گفته و تصریح نمایند برای بگیرند آنها را بوندانی دیگر مشغول کار شوند این دو فقره مطلب من است حالا این قسم مکتوبات نوشتن جز اینکه موجب دلتنگی و رنجش میشود فایده دیگری ندارد ما که بیکار بوده ایم همه وقت مشغول کار بوده هستیم.

حاج شیخ علی - و جمعی اظهار داشتند که مقصود طلاب انجمن اتحادیه از نوشتن این مکتوب ترغیب و تأکید بوده ولی ندانسته اند چه بنویسند و سوه تعبیر است گمان اینطور است که فقط قصد اینها جز ترغیب و تأکید چیز دیگری نبوده

وکیل التجار - چنین جواب دادند هیچکدام از این مطالب که گفته شد از عبارات این مکتوب فهمیده نمیشود آنچه که تفهیمیم میشود این است که اینها استدعا کرده اند اگر متمم قانون اساسی بصدقه های بونی نرسیده و علتی دارد اطلاع داده شود که ما ملت بتکلیف خود عمل نمایم مقصود آنها در لفظ اگر است و غیر از استدعا چیز دیگر نیست

حاج محمد تقی - پنجاه روز است که این

هفت فصل متمم قانون اساسی ناتمام مانده است روزی یکساعت و نیم می خواهید بیاید یک کار ایران را اصلاح نمائید و این مجلسها را برای مکتوب قرار میدهند.

حاج سید نصرالله - آنکه ظاهر عبارت مکتوب است همین است که گفته شد و محل ایراد است ولی یقین است مقصود آنها این نیست اما اینکه میگویند همه جهت دو ساعت میآید و با این کار بیش نمیرود در این مجلس باید خلاصه مطالب گفته شود اینجا که نمیشود قانون نوشته شده و اصلاح کرد یک فصل قانون را میخواستند در این مجلس مذاکره نمائید چند روز طول میکشد تا نتیجه بگیرید در این صورت میشود سه فصل قانون را در این مجلس اصلاح نمائید کار را باید در انجمن دیگر تدارک کرد اینجا یک قانون را مینویسند انجمن دارند شها مذاکره و باجسته و فکر می نمایند شاید در سر یک مطلب یک شبانه روز گفتگو می نمایند لیکن اینجا شما هیچ فکر نمیکند یک عبارتیکه خوانده میشود از هر طرف فوراً هجوم می آورند این نظامنامه انجمنهای بلدی در بیست روز قبل قرائت شده و نسخه آن چاپ شده همه داده شده مطالعه نمایند.

معهذا وقتیکه خوانده میشود در سر یک عبارت چندر گفتگو می نمائید معلوم میشود هیچ مطالعه نکرده اند بلی صحیح است اینجا متمم قانون اساسی و قیود را می خواهند ولی این نظامنامه انجمنهای ایالتی از همه ام تر است تمام ولایات منشوش است باید بدو این تمام شود که رفع این اغتشاشات بشود.

اسدالله میرزا - سلسله جلیله شاهزادگان و قاجار مجلسها نموده و گفتگوها کرده انجمن اتحادیه تأسیس کرده اند و در روز مرا هم دعوت نموده بودند ولی آنچه نوشته بودند خوانند مخصوصاً شاهزاده فرمانفرما و سایرین از من خواستند که آن لایحه در این مجلس محترم هم خوانده شود حال جناب رئیس اجازه دادند آقایان هم تصویب می نمایند خوانده شود.

آقا میرزا سید محمد مجتهد - مقصود از این لایحه و انجمن چیست ؟

اسدالله میرزا - مقصود اظهار همراهی است **آقا میرزا سید محمد** - این مطالب ملاحظه این امورات است که رفع اغتشاشات بشود این شهر با وجود بی نظمی که دارد در هر گوشه مجلسی تشکیل داده اند و امر بمصرف را دست آرز کرده بدتر اسباب بی نظمی و اغتشاش میشوند غرض چاره ابتکار را نمائید اگر این وضع باشد همه این مملکت بهم خواهد خورد در این خصوص مذاکرات زیاد شد.

حاجی محمد اسمعیل آقا - مملکتی که سیاست ندارد در آن هیچکار پیشرفت نمیکند اینها بالرغم از سیاست چشم پوشیده اند خود را مطیع امر نمودند بلکه هر کدام خود را آمر می دانند و همه این اغتشاشات را هم مفرضین و منفذین می شنند بیای مجلس.

آقا سید حسین - آن روز در مجلس همین

مذاکره شد وزارت داخله هم حضور داشتند فرارشد آن بیلطهارا بگیرند و هر کس مرتکب این کار است به مجازات برسد و این گونه انجمنها را که باعث هرج و مرج میشود بهم بزنده سالایب از وزارت داخله این مطلب را خواست و بعضی گفتند بدو از مجلس رفته بسلامت باین انجمن نوشته شود شاید ترک این کارها را نمائید آقا شیخ حسین اظهار داشتند این انجمن رهبطی به بقال و غیره ندارد و آن کمیکه این انجمن را دائر نموده میگوید من آقا هستم آقا را باید آقایان حجج اسلام رفع نمایند.

آقا میرزا محمود خوانساری - کار تشکیل اینگونه انجمنها دو مسئله است یا راجع بشرح است یا راجع برف اگر راجع برف است دولت باید ممانعت نماید اگر راجع بشرح است حجج اسلام باید ممانعت کنند رهبطی بمجلس ندارد.

در این وقت لایحه که از انجمن شاهزادگان و قاجار نوشته شده بود شاهزاده اسدالله میرزا قرائت کردند که شمر بود بر اظهار همراهی این سلسله جلیله با اساس مقدس مجلس محترم شورای ملی بعضی ایراد نمودند با وجود این لایحه که از انجمن شاهزادگان و قاجار نوشته شده هیچ متوقع و منتظر نبودیم که اساسی از سلطنت مشروطه نبرده اند جواب داده شد که سلطنت مشروطه بنایش با مجلس شورای ملی است و از مجلس محترم هم بطوریکه باید اسم برده شود نوشته شده

آقا شیخ ابراهیم - در زنجان انجمنی تشکیل شده غیر از روضه خوانی و تهذیب اخلاق کار دیگری ندارد. معهذ از طرف حکومت مستبصرین جمعی با سر باز و تویجهی اجماع نموده اند که انجمن را بهم زده این بیچاره ها را اذیت میکنند خوبست تلگرافی از طرف مجلس محترم بحکومت آنجا بشود که اقدام بکاری نمایند و همچنین انجمن هم ساکت باشد تادستور العمل آنها فرستاده شود فرارشد بهمین مضمون تلگرافی بشود و تلگرافی در این مورد آقا میرزا سید محمد مجتهد ارائه داشت که از لنگرود مغایره شده بود و وزارت داخله نزد معظم البه محض آگاهی و استحضار فرستاده بودند قرائت شد خلاصه مضمون آن این که :

شیخ محمد نامی واعظ ضعیفه را برهنه و بجرم این که فصل شنبی از او صادر شده سوار خر برهنه نموده در کوچه و بازار گردانیده اند و این نحو کارها مخالف شرع و عرف است و به آقا سید محمد اظهار کردند که اعلیحضرت دستخط فرموده اند وزارت داخله مأمور بفرستد این شخص را بیاورند و حال من باب اطلاع بمجلس فرستاده اندهه تصدیق کردند که البته باید از این نوع کارها که خلاف شرع و امنیت است جلوگیری شود.

رئیس - یک مطلب داشتم و آن اینست که قرار یکتذاریم یکروز از این چهار روز مجلس را برای مطالب مترجمه مخصوص شده مذاکرات و گفتگو شود و سه روز بانی را برای خواندن و تصویب نظامنامه و قوانین که وضع نوشته میشود و سعی نمائیم این سه چهار نظامنامه که حاضر است تمام شده کاری بیش برود عموم تصدیق نموده گفتند این ترتیب بسیار خوبست و آقا میرزا ظاهر شروع نمودند بخواندن نظامنامه انجمنهای ایالتی.

احسن الدوله از این تاریخ نیمه به روزهای

مجلس با وزراء طرف بوده و کار خواهد داشت اگر آقایان تصویب نمایند چه ضرر دارد هر ماهی دو نتر از و کلاه گردان را مأمور نمایند که با وزراء گفتگو نموده و مطالبه جواب اخطاراتی که از طرف مجلس میشود بنمایند.

رئیس - این ترتیب که شما گفتید صحیح نیست چندی قبل یک ترتیبی مذاکره شده و حال هم از طرف دولت اقبال شده و باید اقدام شود و آن اینست که هیئتی از وزراء و وکلا در یکی از اطاق های همین عمارت تشکیل یافته هفته دو سه روز در امورات مذاکره نموده و تدارک کار برای مجلس نمایند و این ترتیب بسیار خوب و مفید است.

حاج سید نصرالله - غیر از این ترتیب هیچ شکل دیگر نمیشود و اگر این ترتیب نشود هیچ کار این مجلس پیش نخواهد رفت کار این مجلس فقط گفتن و نوشتن است.

(با وضعیت از انجمنها شد بعضی گفتند که هر انجمنی که بتصویب مجلس تشکیل میشود هیب ندارد و باقی انجمنها که بتصویب مجلس تشکیل شده و باعث اغتشاش هستند بیفایده است.)

حسنعلی خان - در باب انجمن ایالتی خیلی صحبت شده و گفته شد که در مملکت هرج و مرج در بی نظمی روی داده باید جلوگیری شود حرفی در این نیست و البته باید ممانعت نمود ولی عرضی دارم و آن این است پریشب گذشته ضعیفه را در پشت باغ ما کشته بجا انداخته اند و هیچ معلوم نیست کی کشته شد از آنکه جسد کشته متغین شده و پدیدمانند با هزاران زحمت از چاه بیرون آوردند که دفن نمایند و علاوه هر شب دست دست است که در خیابانها و کوچهها میگردد خود دیدم یک دسته مدد دستان حربی بود و هر بده می کشیدند اینجا نیست مگر بواسطه اینکه دولت با ملت محبت ندارد و میخواهد این شهر بهم بخورد و همه را هم میگویند مجلس کرده چیزی که ما میخواهیم این است جدا بوزارت داخله اخطار شود تا فردا شهر را امنیت بدهد و این دفعه سیم است که گفته شد اگر اقدامی نکردند باید استعفاء ایشان را خواست معالجه این کار این است که همراه باشید و جدا بخواهید امنیت هیچ نیست و ما آسوده در خانه های خود نشسته ایم.

آقا میرزا سید محمد مجتهد - بلی دولتها متعدد هستند. آن روز وزارت داخله در این خصوص نوشته خواست نوشتیم دادیم بمهلا اقدامی نشد.

حسنعلی خان - قانون نوشتن صحیح است تکلیف مجلس است ولی ورق کافه با مرکب هیچ کار نمیکند قانون مجری میخواهد تا قوه اجرائیه نداشته باشید هیچ فایده ندارد.

رئیس التجار - اگر مجلس تصویب میکند همین طوریکه آقای حسنعلی خان گفتند از وزارت داخله جدا خواست شود این بی نظمی و اغتشاش منحصر بطهران نیست همه جا بمنظور است.

حسنعلی خان - در این باب زیاد بر این حرف نزنید بوجوب نظامنامه سه دفعه که هر چیزی را از وزیر مشغولی خواستید اقدام نکردند عزل او را باید خواست (قرار شد بهمین ترتیب رفته بوزارت داخله نوشته شود)

سیدالحکما - البته باین ترتیب که آقای حسنعلی خان گفتند بوزارت داخله نوشته میشود آن

انجمنی که برای کار حاجی ملک التجار معین شده وقت او معلوم شود که کی است تا حاضر شوند.

رئیس - قرار است فردا دو ساعت بظهر مانده اشخاص آن انجمن حاضر شده در این باب گفتگو نمایند.

خلاصه وقایع و مذاکرات روز شنبه ۲۷ شهر صفر المظفر دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز ۲۷ شنبه ۲۷ آقا سید محمد تقی قرائت نمودند و قرار شد نظام نامه بلدی قرائت شود و مطرح مذاکره شود.

قبل از شروع در خواندن نظامنامه بلدی چند نفر از وکلا چنین عنوان کردند که در نمره (۶۶) روزنامه مجلس مکتوبی بعنوان (مکتوب کرمانشاه) درج شده و در آن مکتوب عبارتی باین طور نوشته شده (آقا محمد مهدی پیشناز گفت این مجلس باید بقسمی دائر و برقرار باشد که اگر حکومت باشاه مانع از اجرای احکام شوند صریحاً و بر ملاه باید مدعی شد این حاکم و آن پادشاه را نمیخواهیم حتی اگر مجلس کبرای تهران هم موقوف شود این مجلس ما باید برقرار باشد) هیچ بی سواد بیمدرکی چنین عبارت را نمیگوید و نمی نویسد و حتی هیچ مملکت جمهوری هم نسبت بر رئیس مقم خودشان چنین اظهارات نمیکند ما قسم خورده ایم همان طور که حقوق ملت را حفظ می نمائیم باید حفظ حقوق دولت را هم بکنیم باید معلوم شود نویسنده و گوینده این عبارت کی است و چرا چنین مکتوبی را در روزنامه درج کرده اند بعضی تصدیق کردند بعضی گفتند باید بوزارت علوم نوشته شود که از مدیر معتم روز نامه این تحقیقات بشود یکی دیگر از وکلا چنین تقریر کرد که اولاً باید تحقیق شود که این مکتوب اصلاً دارد یا ندارد و نویسنده و گوینده این عبارت معین شده ب مجازات برسد و نیز مدیر روزنامه مشغول است که باید این گونه عبارات را اصلاح نمایند پس از مختصر مذاکره و گفتگو قرار شد شرحی از طرف مجلس محترم بوزارت علوم نوشته شود که در این خصوص بامدر روزنامه گفتگو نمایند و بعد عنوان شد باید از نباید این مکتوب در همین روزنامه تکذیب شود اکثر تصویب نموده گفتند باید مقاله در تکذیب و رد این مکتوب نوشته شده در همین روزنامه (مجلس) درج گردد سپس عنوان شد که قرار بود نطق و مذاکرات و کلا در روزنامه با سیم درج نشود چنانچه در همین نمره (۶۶) بهمان طور نوشته شده ولی باز در نمره های بعد از نمره (۶۶) نطق ها با سیم درج شده در این خصوص نیز باید پدید روزنامه تاگی شود که دیگر نطقها با سیم نوشته نشود بعضی گفتند در این باب باید اختداری شود بعضی گفتند محتاج برای نیست همه متفق القول هستند جواب داده شد که عموم و کلا در این خصوص متفق الرای نیستند و جمعی هستند میگویند باید نطقها با سیم درج شود در این صورت باید اختداری شود اگر رای گرفته نشود محل ایراد خواهد شد و بعد یکی از وکلا اظهار داشت که روز نامه ترقی نطق مجلس را با سیم مینویسد و آنکمی بعضی قوانین هم معلوم نیست که از کجا ترجمه شده در

روزنامه خود درج مینماید و عوام هم تلفت نیستند که آیا قوانین در مجلس تصویب شد یا اینکه مدیر روزنامه ترقی از خود نوشته است آنوقت اسباب شبهه خواهد شد باید جلوگیری شود گفتند باید در این خصوص هم بوزارت علوم چیزی نوشته شود در این موقع شروع بقرائت نظامنامه بلدی شده چون دفعه دوم قرائت نظامنامه و نوبت میآید و تنقیح بود و قصول رمودی که خوانده شد هر کس ایرادی داشت اظهار نموده مباحثه و مذاکره بعمل آمد در دفعه سیم که خوانده میشود اخذ رای خواهد شد

خلاصه وقایع و مذاکرات روز شنبه ۲۹ شهر صفر المظفر ۱۳۲۰ دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز پنجشنبه ۲۷ آقا سید نصرالله قرائت کردند و قرار شد نظامنامه انجمنهای ایالتی قرائت شده تصویب و اخذ رای شود قبل از شروع بقرائت نظامنامه یکی از وکلا چنین عنوان نمود که چند نفر از موکلین بمن تمس داده اند قبل از خوانده شدن نظامنامه چند فقره مطلب است سئوال نمائیم یکی اینکه قرار بود هیئتی از وزرا و وکلا تشکیل یافته در یکی از اطاقهای همین عمارت هفته دو سه روز حاضر شده در امورات مملکتی مذاکره و مشاوره نموده تدارک کار برای مجلس نمایند چه شد؟

(جواب داده شد هنوز اقدامی نشده ولی وزیر علوم اینجابودند در این باب گفتگو شد قرار شد که اقدام شود)

یکی دیگر در باب حضور آصف الدوله جهه رسیدگی و استرداد اسرا جواب چه میفرمایند؟ (جواب داده شد که با داشت شده بوزارت داخله در این خصوص اخطار شود یکی از وکلا اظهار داشت چند روز قبل کدر این باب مذاکره میان آمد قرار شد آصف الدوله اینجا حاضر شده با حضور وزارت هدایه با چند نفر از طرف ایشان در اطاق علیحده مقرر رسیدگی و تکلیف معلوم شود.

یکی دیگر اینکه آصف الدوله در مجلس اظهار داشته که سلطنت ایران مشروطه شده بین رهبطی ندارد من از استبداد خودم دست برنمیادم دیگر اینکه فرمان تیولی از قزاقبیکه شنیده شده در این روزها بصره رسیده است.

آقا میرزا سید محمد مجتهد اما آصف الدوله مکرر بمن پیام داده است که من اسیرم در هر جا که بگویند حضور بهم رسانیده آنچه بگردن من دارد بیاورند از عهدم بر آیم در این صورت اوشخص عاقلی است نباید چنین حرفی زده باشد البته اگر چنین اظهاری نموده باید جزای او را داد اما در خصوص فرمان تیول معلوم نیست که تیولات برگشت شده باشد جمعی جواب دادند چرا لایحه قانونی از برای سعه همایونی فرستاده شده چند چنین عنوان شد سردار مقم لاریجانی که سابق حکومت استرآباد را داشت در مسئله اسرا اطلاع کامل دارد و راه استرداد آنها در دست او آسان است خوب است وزارت داخله در مجلس حضور بفرسانیده و اورا هم بخوانند که در این خصوص گفتگو شده قراردی گذارده شود و شاید غیر از تیول دادن راه دیگری

داشته باشد جواب داده شد که این فقره یول لازم دارد و یکی دیگر از وکلا اظهار نمود که تا حال چند فقره لایحه قانونی از باب برکت تیولات و غیره برای سعه همایونی فرستاده شده هیچ نتیجه نداده و فعلا هم ارباب تیول مثل سابق رفتار مینمایند.

(در این موقع شروع بقرائت نظامنامه انجمن های ایالتی شده چون دفعه سیم نوبت تصویب و اخذ رای بود تا نصف بیشتر که قرائت شد در قصول و مواد آن آنچه لازمه مذاکره و دقت بود بعمل آمده و تصویب نمودند.)

آقا سید عبدالله مجتهد - در باب آصف الدوله و مظالم خراسان قرار بود اینجا یا در دیوانخانه یا جای دیگر حاضر شده و مطالب خود را ثابت نموده رسیدگی شود چه شد؟ جواب داده شد که قبل از آمدن آقا در اول مجلس مذاکره همین مسئله بیان آمد قرار شد بوزارت داخله چیزی نوشته شود که چه اقدام نموده یکی از وکلا اظهار داشت قریب پنجاه روز است که این مسئله عنوان شده و اصلاً یادداشت نموده که رسیدگی میشود باینطور باشد چه نتیجه خواهد داد آقا سید الله اظهار کردند این دفعه اکید نوشته شود که اگر تا مجلس آتیه آصف الدوله حاضر نشود آنوقت عزل او را حکماً از اعلیحضرت پادشاه خواهیم خواست بعضی اظهار داشتند چه ضرر دارد بوزارت داخله اینطور نوشته شود که مجلسی در دیوانخانه معین شده و چند نفر هم از وکلا در آنجا بجهت نظارت حاضر گشته رسیدگی باین کار نمایند بعضی جواب دادند همانطور که آقا فرمودند صحیح است بعضی گفتند باید در همین مجلس رسیدگی شود بعد عنوان شد که باید مدت معین شود که وزارت داخله ملزم شده اقدام نمایند گفتند تا روز شنبه گفته شد تا روز شنبه وقت کم است

آقا سید عبدالله - همینقدر تا روز شنبه شروع ب رسیدگی نمایند عیب ندارد اما از باب کمی وقت مجلس مردم با خیلی صدمه زده و اصلاً میگویند که مجلس خوب کار نمیکند و حق هم با مردم است درست ملاحظه نمائیم مجلس روزی یکساعت بیشتر کار نکرده باید فکری نمود که لااقل روزی پنج ساعت وقت صرف کار شود در این موقع یکی از وکلا چنین بیان کردند که در این خصوص مدتی بود میخواستیم اظهاری نمایم ولی موقعی بدست نیامد چون امروز موقع بدست آمده عرض میکنم که ما و کلا هنوز معنی اصلی وکالت را نمیدانیم و کبل ملت باید تمام اقوام و کسان و پدر و برادر خود را فراموش کرده و از هر منفعتی که دارد دست کشیده جز کار کردن برای ملت کار دیگری برای خود فرض نکنند باین ترتیب که روزی یکساعت یا دو ساعت بیاییم و بعضی هم که در مجلس یا یازده مجلس نیامده اند هیچ اهتزا نکرده و تیرسیده ایم که جهه نیامد چه بوده چکاری پیش خواهد رفت چه فایده دارد چند روز قبل که قانون گذاشتند بکنفر نمیتواند مشغول دو کار در دو اداره مختلفه باشد و من در خصوص وکلا گفتیم که نباید مستخدم دولت باشند گفتند نمیتواند و حال آنکه این مسئله در مجلس ما هست اگر چه تیار هم کار دارند ولی آنها میتوانند وقت مجلس بکنفر را معین نمایند که بامر ایشان رسیدگی نماید و خودشان در مجلس حاضر شوند و

و کلاهییم که از خارج آمده اند هیچ کاری ندارند پس قرار بگذارید عموماً از پنجساعت شروب مانده بیایند هر کس ده مجلس یا پانزده مجلس حاضر نشد استعفا بدهد و همچنین هر کس در سرسلکت معین نیامد ده مجلس یا پانزده مجلس حکمش مثل حکم نیامدن باشد در اینخصوص مذاکرات زیاد شد بعضی گفتند از ساعت سه شروب مانده حاضر شویم خوب است بعضی اظهار داشتند که طرف ساهیتت وزارت است یا باید آنها تنظیمات ادارات خود را نوشته بمجلس بفرستند که مطرح شود یا باید کمیسیونی از وکلا تشکیل یافته در اینجا این تنظیمات را بنویسند والا ما قانون داریم و شرح مطهر چیزی از حیث قوانین فرو گذاشت نکرده حال وزرا تکامل نموده تنظیمات ادارات خود را بنویسند باید هیئتی از طرف مجلس معین شده بنویسد در این صورت اینهمه نشستن ما در مجلس چه فائده دارد؟

جواب داده شد این نظامنامه و کارها بیکیک حاضر است اصلاح شود تا آنوقت تدارک کار میشود

آقا سید عبداللّه مجتهد - وزراء کی تکامل کرده اند؟ هر وقت تکامل کردند ما حاضریم که از آنها اقدام بکار را بخواهیم پس ما برای چه باین مجلس میآئیم فقط برای حفظ حقوق این مجلس مقدس است که حاضر میژویم. بعضی از وکلا جواب دادند درخصوص آصف الدوله که خانن یک ملت است اینهمه گفتگو شده چه اقدامی از طرف وزرا شده؟

عده جهة و نکته این است که نه وکلا خود را ملزم در کار مجلس میدانند و نه رؤساء این مجلس وقتی مجلس میشود که وکلا کار این مجلس را مثل نماز واجب بدانند. یکی از وکلا چنان اظهار کرد مدتی است موکلین جلومارا گرفته میکنند کاری نمیکند ظاهراً جواب میدادیم صبر کنید اما باطنا ملاحظه کردم دیدم کار میکنیم ولی علتی دارد که پیشرفت ندارد و آن علت را دیشب ملتفت شدهام و آن اینست آنروز که قانون راشی مرتضی نوشته میشد من گفتم یک وقتو هم برای اجرای این وائین پس از رسیدن بصدقه هایمونی بگذارید و این قانونی است که در همه جا معمول است جواب دادند که قانون همه وقت مجری است حالا می بینیم هر قانونی که وضع شده نزد وزرا فرستاده میشود فریب بیست روز بلکه بیشتر نزد آنها میماند و مسامحه مینمایند و ما هم مطالبه نمیکنیم در صورتیکه ما مطالبه حقوق خود را نکنیم البته آنها هم نخواهند داد. پس باید بموجب نظامنامه هر مطلبی را بوزرا مسئول سه هفته اظهار نمودیم اقدام نکرده بایند با آن وزیر مسئول طرف شویم و عزل او را بخواهیم تا سایرین هم تکلیف خود را بدانند.

کرده یا تقصیر دولتیان است و در این وقت یکی از وکلا آذربایجان چنین عنوان کرد هر وقتی که ما بمجلس می آئیم با هزاران درد دل و مطالب می آئیم که اینجا اظهار شده و علاج شود ولی وقتیکه وارد مجلس میشویم ملاقات مینمائیم اشخاصی را که راضی هستند از رفتار دولت و مجلس اکتفا میشود بهمان نشستن و رفتن پیش قیدمینه این بود که در هر جا کاری خلاف قانون میشود از طرف دولت است ولی حالا میگویم که از طرف مجلس است تا کی باید مسامحه نمائیم با هر وزیر گفتگو مینمائیم جواب صحیحی نیده ملازوزارت خارجه هر چه میخواهیم میگوید این بولتیکی است نباید در مجلس عمومی گفتگو شود درخصوص قونسول تبریز میگویم میگوید میروم جواب مینویسم هیچ جواب ننوشته و از قراری که شنیدم گفته بود خوب است این مسئله مسکوت عنه بماند از مسئله سبزواری هیچ توضیح نداد و حال آنکه در همه جا مسائل بولتیکی در مجلس مطرح میشود و همچنین قرار گذاشتیم حشمت الملک بحکومت برود و در خصوص بانک ملی که ملت بانقاور هم نموده و زینت آلات خود را فروخته بیانک داد آخرش هیچ نخواستند و باز مثل سابق قبول و اضافه واجب داده میشود و امنیت هم یکی سلب و ماتمات اینها میتوانیم بیک فصل کدر نظامنامه اساسی اضافه کرده اند علاج نمائیم و آن این است هر وزیریکه یک مطلبی باو سهفته اظهار شد اقدام نکرد باید عزل او را خواست.

آقا میرزا سید محمد در اینباره که وزرا اقدام در کارها ندارند و نکرده اند حرفی نیست حال تکلیف چیست جواب داده شد باید واگذار بدلت نمود که تکلیف خودشان را بدانند و یکی از وکلا بیان نمود ما همه میدانیم که وزرا همراه با مجلس نیستند و اتصالاً از طرف مجلس کار فرستاده شده آنها هیچ اهتتا نکرده اند ولی نشد یک دفعه از طرف آنها بمجلس اظهار شود که میخواهیم این کار را نمائیم و علاوه بر خاکبای اعلیحضرت شاهنشاه القاه شبهه مینمایند که مجلس چنین و چنان مینماید و عقیده ما این است که شخص مقدس اعلیحضرت با مجلس و ملت همراه و قلب مبارکشان منز است از اینکه ملت خود را دوست ندارد پس عقیده من این است یک هیئتی از وکلا از طرف مجلس معین شده بروند حضور اعلیحضرت و مطالب خودشان را عرض کرده و اظهار نمایند که ما آبادی و امنیت ایران را میخواهیم و مقصود ما جز دولت خواهی چیز دیگر نیست القاه شبهه و عرایض مفرضانه وزرا را قبول نفرمایند جواب داده شد مگر اعلیحضرت نمیدانند اشخاصیکه در اینجا جمع شده اند جز دولت خواهی قصد دیگری ندارند و نمیتوانند صاحب منصب با چیز دیگر بشوند بر فرض این هیئت یکدفعه رفت و برائت ذمه حاصل نمود ولی در مقابل آن اشخاصیکه اتصالاً در حضور مبارک بوده و القاه شبهه نموده و قلب مبارک سلطان را منحرف می نمایند چه خواهد شد باز همان وکیل آذربایجان عنوان نمود که من میگویم ایران از ماست ما هم از ایران و اعلیحضرت پادشاه با ما همراه و روح و جسم مبارکش مال ماست پس ما باید جسم و روح مبارک او را محفوظ بداریم و نگذاریم شیاطین انسی اذیت نمایند و حق ماست اشخاصیکه این جسم و روح را اذیت میکنند از دور آن وجود مبارک دور نمائیم و این خاک در گردن افراد اولاد خودش حق دارد بموجب همین قانون میگوید آن کسیکه خاک مرا بخارجه فروخته است و آن ترقی این دولت را

بواسطه استقراض عقب انداخته نباید در این خاک باشد و این خاک میگوید میرزا علی اصغر خان امین السلطان نباید وارد این مملکت بشود و من میگویم تا آخر هم میگویم اگر می خواهید این مجلس قوام داشته باشد اولاد نا خلف ناپسری خائن این خاک نباید بیاید و باید نگذاریم این اشخاص مسلط شوند بر وجود مبارک اعلیحضرت شاهنشاه و دور نمائیم آنها را جماعتی از اهل مجلس تصدیق نموده و احسن گفته اظهار داشتند که ما هم با شما همراهی و هم عقیده هستیم بار گفته شد راه چاره اینست که هیئتی از طرف مجلس برود حضور اعلیحضرت و مطالب را عرض نماید

آقا سید عبداللّه وقتیکه این مجلس انشاء الله مستعمل تمام این شرایط شد این قاعده را آنوقت معمول بدارید حالا ما می آئیم مجلس بجهة حفظ حقوق این اساس است آنچه مطالب دارید فهرست نمائید تا ما درست نمائیم فلانبار اصلاح کار بتوسط همان اشخاص بشود که باعث تأسیس این مجلس محترم شدند امروز تکلیف مجلس نیست که یک هیئتی مستقیماً روانه نماید حضور شاهنشاه یکی از وکلا اظهار داشت تمام این فرمایشات را شنیدیم ولی حالاً در اطراف انتظار هستیم دیگر املات میگردیم و میگفتند چرا حرف را بی پرده نمی گوئید و حالا من میگویم بعضی اشخاصی که بصورت انسان و بیاطان دیو سیرت هستند دور اعلیحضرت جمع شده و قلب پادشاه را مکدر میکنند وقتیکه قلب شاهنشاه بر گشت تمام مملکت خراب میشود این مجلس باید آنها را دور کند اگر دور نکند امورات این مملکت اصلاح نخواهد شد یکی دیگر اظهار داشت که بموجب نظامنامه اساسی باید هیئتی از طرف مجلس معین و حضور اعلیحضرت شرفیاب بشوند و تکلیف حجج اسلامیه هم علیحدت است.

آقا میرزا سید محمد - در این مجلس بطور بی احترامی با وزرا سلوک میکنند وزراء را خان اسم میبرند و این نحو سلوک صحیح نیست و همین باعث رنجش آنها شده و همراه نیستند.

جواب داده شد پادشاه بر او را در دست که اگر آنها همراهی و اقبال در پیشرفت مجلس نمایند و کلاه اظهار نمود شما ها یقیناً بدانید که هیچ کار پیشرفت نخواهد کرد وزرا نیز از آن روزیکه دولت میرزا علی اصغر خان امین السلطان را خواست او را صدراعظم میدانند و هیچ کار اقدام نمیکند اکثر گفتند همین طور است باید جلو گیری شود.

آقا میرزا سید محمد - اگر اینطور است بعد از اینکه میرزا علی اصغر خان وارد این مملکت شد دیگر باید گفت علی ایران السلام بعضی گفتند معلوم نیست آمدن او جواب داده شد نصر السلطنه ما مورد شده باجه می با استقبال برود و کشتی مخصوصی بواسطه حرکت نکردن کشتی ها راه بیندازد.

بعضی گفتند بر فرض او یک نفر بیاید چه خواهد شد ملت میتواند حفظ خود را بکند جمعی جواب دادند آن یک نفر بیاید چه خواهد شد؟

پس از این مذاکرات یکی از وکلا آذربایجان چنین عنوان نمود که باید متصفانه از اهل مجلس سؤال نمود جهت اینکه در عرض دوازده سال دودمه ایران باید بقیتم بشود چیست آیا شهید شدن شاهنشاه شهید سبب غیر از مخالفت ملت پادشاه بود و سبب این مخالفت که شد؟ و آیا میتوان تصدیق نکرد

که اعلیحضرت مظفرالدین شاه نورالله مرقده مسوم فسه استقراض کبیره نشد تا کی باید این ملت مظلوم واقع شود؟

آقا میرزا سید محمد - قبول ظلم نکنید و ما نظریه که حضرت امیر المؤمنین علیه السلام فرمودند رفتار نمائید. و در این موقع اخذ رای برای نظامنامه انجمن های ایالتی تا آنجا که خوانده شده بود در دوره رای منتشر (۶۳) رای داده شده مجلس ختم گردید.

خلاصه وقایع و مذاکرات روزیک

شب سهیل صفر المظفر ۱۳۲۰
دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز شنبه ۲۹ را آنسید محمد قی قرائت نمودند قرار شد فصل دوم نظامنامه انجمن های ایالتی مطرح مذاکره شود و پیش از شروع بقرائت نظامنامه حاج محمد اسمعیل آقا چنین عنوان نمودند که تمام این نظامنامه انجمن های ایالتی از تمام امور مقدم و اهم تر است و بواسطه نرسیدن همین نظامنامه تمام و لایات منشوش شده حتی از آذربایجان هم نوشته اند که بواسطه نرسیدن نظامنامه تکلیف ما معلوم نیست و سلب امنیت شده پس باید اتمام این نظامنامه را مقدم داشت خصوصاً برای رشت که جمعی در آنجا در بیان ویلان و سرگردان مانده حال تشکیات آنها صحیح است یا سقیم باید اصلاح شود و اصلاح آنها فرستادن این نظامنامه است باینکنر مامور و عقیده من این است اگر تمام شدن نظامنامه طول دارد یک نفر مامور امروز و فردا برود رشت مردم را آسوده نماید.

(گفته شد نظامنامه امروز تمام میشود و بنا است امروز یک تلگرافی هم از طرف مجلس باهالی رشت بشود. و یکی از وکلا اظهار نمود تا جلو گیری از بعضی مکتوبات و تلگرافات فتنه انگیز که از تهران مینمایند نشود رفع افتشاش رشت نخواهد شد.

حاج محمد اسمعیل - ما باید اصل اساس را درست نمائیم که کسی نتواند فساد نماید البته عقاید مختلف است موضوع را باید اصلاح کرد ما ها نباید مباحثه لفظی بکنیم و مباحثه قرض آمیز هم نباید بکنیم باید در فکر ملت باشیم یک نفر یا چند نفر یک رای فرض آیمز بنظرش میرسد نباید آنرا موضوع قرار بدیم فلان جمعی در رشت متظلم هستند نباید اصلاح نمائیم و راه اصلاح همین است که باید این نظامنامه باینکنر مامور فرستاده شده رفع اختلاف شود.

در این موقع شروع بقرائت فصل دوم نظامنامه انجمن های ایالتی شده تا آخر خوانده شد و در مواد آن نهایت ملاحظه و مباحثه بعمل آمده بالتام نتیجه تصویب گردید. چون درین خواندن نظامنامه صدای داد و فریادی از پائین همارت بلند شد تحقیق کردند معلوم شد جماعت قصابها هستند که با چوبداز ها نزاع نموده اند و نیز هر ریشه از طرف تماشاچیان بمجلس دادند درخصوص اینکه نباید امین السلطان وارد این مملکت بشود.

آقا میرزا سید محمد مجتهد پس از ختم قرائت نظامنامه چنین عنوان کردند که اولاً باید مجلس از همه کار مقدم ترفکری نماید که مابین دولت و ملت اتحاد واقعی بعمل آید تا این اختلافات

و اغتشاشات و اجتهاتیکه میشود بواسطه این است که دولت یا مجلس و ملت همراه نیست و همچنین ملت با دولت اتحاد ندارد باید اسباب فراهم آورد بجهة اتحاد مابین دولت و ملت. و ثانیاً در این هر ریشه نوشته شده امین السلطان نباید امین السلطان نوگرد دولت است و دولت او را خواست است و اعلیحضرت پادشاه اختیار دارد نوگر خود را بشواید بعداً گرفتاری از او ظاهر شد البته حق مجلس و ملت است که شکایت نموده و رفقش را نمایند.

بعضی از وکلا چنین جواب دادند که در خصوص اسباب فراهم آوردن برای اتحاد مابین دولت و ملت امروز در دربار دولتی بجهة همین مسئله وزرا مجلس نموده مشغول مذاکره هستند امید است انشاء الله اسباب فراهم آید که رفع اختلاف شود و در باب امین السلطان هم همانطور که جناب آقا فرمودند صحیح است بعضی دیگر از وکلا اظهار داشت شما که امروز این طور تصدیق کردید دیروز برخلاف این تصدیق میکردید جهت چیست جواب داده شد البته هر روز در مجلس یک مذاکره میشود و یک رایی بنظر میآید باید در او تصق و تفکر نمود و فوراً نباید او را سند قرار داد و آنکهی تماشاچی حق ندارد که تحکم نماید حکماً مجلس فلان کار را نمایند اختیار با خود مجلس است و یکی دیگر از وکلا چنین تقریر نمود که اقتضای اینست الحمد لله دولت مامور شده و یکی از اسامی مشروطه این است که هر کس آزاد بوده بیاید سرخانه خودش اگر بنا باشد از آمدن امین السلطان این مجلس هم بخورد وای بحال این مجلس!

در این موقع آقا میرزا سید محمد مجتهد خواست برود یکی از وکلا اظهار داشتند که جناب آقا فرمودند باید در خصوص نان گفتگو شود که اگر روضه نان باینطور باشد فردا شهر بهم خواهد خورد.

لذا جناب آقا دوباره نشست و از رؤسای کمیاتی استفسار شد جهت اینکه این دوماه روز نان کمیاب شده چیست؟

جواب دادند قرار بود پانزده هزار خروار دولت از انبار گندم بدهد و هزار خروار هم از ملاکین بگیرد بدهد حال مقداری از آن نرسیده و این مقدار هم اندازه خوراک این دو ماه است و در این خصوص بوزارت داخله هم حضوراً و هم کتباً اظهار داشتیم و ما را هم خواستند و مجلس کردند نتیجه ندارد یکی از وکلا جواب داد که ما چند مطلب مهم داریم که باید از دولت بخواهیم داین خواستن کسر کنیم هم از آن مطالب مهم است و وظیفه مجلس است که این کسر کنیم را خواست و یکی کمیاتی برساند ولی کمیاتی حق ندارد باین وضع شهر گندم بخیازخانه اظهار نمودند وقتیکه کمیاتی عمل نانرا تصویب مجلس قبول نمود در مدت هفت ماه حساب گندمیکه در این مدت لازم بود نموده قرار شد بیست و پنج هزار خروار آنرا دولت از انبار واز ملاکین گرفته بدهد در مدت دو ماه و باقی را خود کمیاتی تهیه نماید کمیاتی هم تاحال تهیه کرده داده و مقداری از گندمیکه باید دولت و ملاکین بدهند باقی است و این مقدار هم اندازه خوراک این دو ماه است حال تکلیف چیست جواب داده شد البته باید کسر کنیم

از دولت مطالبه شود کمیاتی حق ندارد که بخیازخانه گندم بدهد باین افتشاش شهری یکی از رؤسای کمیاتی جواب داد که امروز سید خروار گندم بخیازخانه داده شده حال خبازان قلب میکنند رطبی بکمیاتی ندارند و کلا مجلس جواب دادند در صورتیکه کمیاتی سید خروار گندم داده چرا باید مواخذه از خیاز خانه بکنند رؤسای کمیاتی میگویند اراک داشتند از امیر پنجه قزاقخانه که از طرف کمیاتی مأمور خیاز خانه است قرائت شد مشعر بود باینکه دستور العمل داده بودید امشب بخیازخانه گندم داده شده و مراقبت نمائیم که امشب در نان بیفت نماید بطوریکه دستور العمل داده اید رفتار نموده کمال مراقبت را بعمل خواهیم آورد که برای فردا نان فراوان باشد و جمعی از وکلا از این اقدام کمیاتی اظهار امتنان نمودند و باخره پس از مذاکره قرار شد شرحی از مجلس بوزارت داخله نوشته شود که اگر تا ده روز دیگر کسر گندمیکه قرار است دولت بدهد و همچنین از مالکین گرفته بدهد بکمیاتی نرساند عمل نان منشوش و رقع تکلیف از کمیاتی خواهد شد و در آنوقت وره رای برای تصویب فصل دوم نظام نامه انجمن های ایالتی که امروز مراتب و مواد آن تفتیح و تصویب شده بود منتشر گردید (۶۸) رای داده شد و مجلس ختم گردید.

قانون انجمن های ایالتی و ولایتی

- فصل اول در تشکیل انجمن های ایالتی**
- ۱- ایالت قسمتی از مملکت است که دارای حکومت مرکزی و ولایات حاکم نشین جزه است.
  - ۲- در مرکز هر ایالتی انجمن موصوم بانجمن ایالتی تشکیل میشود.
  - ۳- اعضای انجمن ایالتی مرکب میشود از منتخبین کرسی ایالت و توابع آن و بموجبیکه از انجمن های ولایتی فرستاده میشوند.
  - ۴- عده منتخبین کرسیهای ایالت ۱۲ نفر خواهد بود و عده مبعوثینی از ولایات جزه بکرسی ایالت فرستاده میشوند موافق عده ولایات حاکم نشین جزه خواهد بود باین منبیکه هر یک از انجمن های ولایتی فقط یک نفر از میان خودشان با کثرت آراء باطلاع حکومت انتخاب نموده با اعتبار نامه بامضای انجمن ولایتی بانجمن ایالتی میفرستند.
  - ۵- ایالتی که در قلمرو ایالتی سکونت دارند میتوانند بکنفر منتخب بانجمن ایالتی بفرستند.
- شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب سولدگان در شهرها**
- ۶- انتخاب کنندگان اعضای انجمن های ایالتی در شهرها باید دارای شرایط ذیل باشند اولاً تابعیت ایرانیه ثانیاً اکیال بیست و یکسال ثالثاً داشتن ملک یا خانه در آن ایالت یا دادن مالیات مستقیم.
  - ۷- اشخاص ذیل حق انتخاب ندارند اولاً اشخاصی که بواسطه منبیا یا جنایتی مجازات قانونی دیده اند ثانیاً اشخاصیکه معروف بفساد عقیده و به ارتکاب قتل یا سرقت باشند ثالثاً اشخاص ورشکسته بتقصیر رابعاً طایفه نسوان خامساً اشخاص خارج از رشت.
  - ۸- اشخاص ذیل از شرکت در انتخابات بشرط ممنوع اند اولاً حکام و معاونین آنها در محل حکومت ثانیاً عمال نظبیه شهری که در آن انتخاب بعمل میآید ثالثاً مأمورین نظامی بری و پسران داخل در نظام.

۹- شرایط انتخاب شدن همان شرایط انتخاب کردن است.

۱۰- اشخاصیکه انتخاب میشوند باید قبل از وقت یا خودشان یا وکیل یا نماینده خودشان با تکلیف انتخاب کنندگان قبول انتخاب شدن را نوده باشند.

ترتیب انتخاب اعضاء در شهرها

۱۱- در هر شهری که انتخابات بعمل میآید انجمنی برای نظارت در انتخابات تشکیل می یابد که مرکب از شش نفر از معارف انتخاب کنندگان شهر و در تحت نظارت حاکم یا نایب الحکومه یا معاونشان خواهد بود.

۱۲- پس از تشکیل اعضای انجمن از میان خودشان یک نفر رئیس و یک منشی انتخاب خواهند نمود.

۱۳- نظم مجلس و حفظ قوانین انتخاب با رئیس و نوشتن صورت مجلس با منشی خواهد بود.

۱۴- انجمن نظارت فقط مشغول امر انتخاب خواهند بود و هیچ وجه داخل در گفتگوی دیگری نخواهند شد.

۱۵- انجمن نظارت اهلان مرتب نموده دو هفته قبل از روز انتخاب که جمعه خواهد بود در شهر اشاعه مینماید.

۱۶- اعلان مذکور در ماده فوق مطالب ذیل را دارا خواهد بود اول محل و ایام و اوقاتیکه انجمن نظارت خواهد بود برای دادن تفرقه باشخصیکه شرایط انتخاب کردن را دارا هستند دوم موادش گانه این قانون را سوم محل و روز و مدتی را که انجمن نظارت حاضر خواهد بود برای گرفتن اوراق انتخاب از دارندگان تفرقه انتخاب چهارم عدم اعضائیکه باید انتخاب شوند.

۱۷- محل اجتماع انجمن نظارت حتی المقدور قسمتی انتخاب خواهد شد که در مرکز شهر واقع باشد تا مردم بتوانند به سهولت و آزادی ورود کرده تفرقه بگیرند یا روز انتخاب رای بدهند مثل مساجد یا مدارس.

۱۸- تفرقه که یا نمره و تاریخ بهر اعضای انجمن نظارت انتخاب کنندگان داده میشود منتهی اسم خود و پدر و سن و شغل و منزلت انتخاب کنند خواهد بود همچنین تعیین روز و محلی را نمیتواند که دارند تفرقه باید حاضر شهر رای خود را بدهند.

۱۹- انجمن نظارت تمام تفرقههایی را که میدهد بر ترتیب نمره در کتابچه ثبت خواهد نمود و روز انتخاب که فقط بکروز خواهد بود و بوسیله اعلان و تفرقه معین گردیده انجمن نظارت از صبح تا شام در محلی که معین شده حاضر میشود.

۲۰- روز انتخاب انجمن اولاد ساعت برای تحصیل آراء حاضر خواهد بود ساعت افتتاح و اختتام مجلس انتخاب قبل از وقت اعلان خواهد شد.

۲۱- پس از انقضای وقتیکه معین شده دیگر ورقه انتخاب از کسی قبول نخواهد شد.

۲۲- دادن رای باید مخفی باشد و از اینجهت دارنده تفرقه باید قبل از دخول مجلس انتخاب مطابق عده که اعلان شده است اسمیکه بیاخته دفتر را که دارای شرایط انتخاب شدن باشد روی یک قطعه کاغذ سفید

بی نشان نوشته تا کند و با خود داشته باشد.

۲۳- پس از حضور اعضای انجمن و افتتاح مجلس انتخاب در ساعتی که اعلان شده قبل از شروع بگرفتن اوراق انتخاب رئیس انجمن نظارت جمعیه که برای ضبط اوراق انتخاب است در حضور اعضای انجمن و حاضرین از انتخاب کنندگان باز نموده خالی بودن آنرا می نمایاند.

۲۴- دارندگان تفرقه برای ورود بمجلس انتخاب باید تفرقه و ورقه انتخاب خود را در دست داشته باشند.

۲۵- اشخاصیکه تفرقه ندارند حق دخول و مزاحمت را ندارند.

۲۶- هر یک از دارندگان تفرقه پس از ورود بمجلس انتخاب در کمال آرامی تفرقه و ورقه انتخاب خود را بر رئیس خواهند داد.

۲۷- رئیس نمره تفرقه را بصورت بلند میگوید تا یکی از اعضای انجمن نمره را در کتابچه ثبت تفرقه بیاورد و نشان کند پس از نشان آن نمره رئیس تفرقه را بصحش رد نموده ورقه انتخاب او را بدون نگاه کردن در جمعیه انتخاب مینماید.

۲۸- انتخاب کنندگان پس از دادن ورقه انتخاب و پس گرفتن تفرقه در صورت تنگی جای و اختلال نظم و ترتیب انتخاب و امر رئیس از مجلس انتخاب خارج خواهند شد.

۲۹- رئیس از حضور عده انتخاب کنندگان در مجلس انتخاب مضایقه نخواهد نمود مگر اینکه موجب تنگی مکان و محلی و بی نظمی امر انتخاب بشود در اینصورت اطاعت امر رئیس لازم است.

۳۰- دخول در مجلس انتخاب با داشتن حربه ممنوع است.

۳۱- پس از انقضای وقت مجلس انتخاب یا نشان شدن تمام نمرهها در کتابچه ثبت تفرقه رئیس ختم انتخاب را بصورت بلند اعلان مینماید و پس از آن دیگر از کسی ورقه انتخاب قبول نمیشود.

۳۲- پس از اعلان ختم انتخاب رئیس جمعیه انتخاب را در حضور اعضای انجمن نظارت و حاضرین از انتخاب کنندگان خالی نموده امر با استخراج اسامی می نماید.

۳۳- کار اول تعیین عده اوراق انتخاب خواهد بود و نتیجه آن توسط منشی انجمن در صورت مجلس روز انتخاب ثبت میشود.

۳۴- پس از تعیین عده اوراق انتخاب یکی از اعضاء اسامی مرقومه روی اوراق را یک یک بصورت بلند میخواند و بیک نفر دیگر از اعضاء میدهد.

۳۵- منشی مجلس باید اسامی که خوانده میشود در بالای صفحه کاغذی سیاه نموده هر چند دفعه که یک اسم مکرر میشود زیر آن برای شماره علامتی بگذارد.

۳۶- در صورتی که روی اوراق انتخاب بیشتر یا کمتر از عده معینه در اعلان اسامی نوشته باشند نقص در امر انتخاب حاصل نخواهد شد در صورت اول آن عده اسمی که زیاد نوشته شده از آخر ورقه خوانده نخواهد شد.

۳۷- از اوراق آنچه سفید لایقه باشد یا آنکه صحیحاً مرقوم انتخاب شده را نکند یا اعضای انتخاب کننده را داشته باشد یا بیش از یک ورق

باشد محسوب نخواهد بود ولی عیناً ضمیمه صورت مجلس میشود.

۳۸- بلافاصله پس از استخراج و شماره آراء رئیس نتیجه را بصورت بلند اعلان می نماید و اوراق انتخاب را باره و باطل می نماید باستانی آنهاست که در ماده فوق ذکر شده ضمیمه صورت مجلس می شود.

۳۹- انتخاب شدگان اشخاصی خواهند بود که اکثریت نسبی آراء طرف ایشان باشد.

۴۰- صورت مجلس انتخابات را منشی در دو نسخه تحریر نموده با اعضای انجمن نظارت میرساند یک نسخه بحاکم یا نایب الحکومه داده خواهد شد و نسخه دیگر با کتابچه ثبت تفرقه و اوراق مذکور در ماده ۳۸ در نزدیکی از اعضاء که انجمن نظارت معین میکند امانت مینماید که پس از تشکیل بانجمن ایالتی یا ولایتی تسلیم نمایند.

۴۱- در صورت تساوی آراء منتخب بحکم قرعه معین میشود.

۴۲- در صورتیکه تجدید انتخاب لازم شود جمعه آید خواهد بود.

۴۳- اگر از انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان کسی در حین انتخاب شکایت یا ایراد در امر انتخاب داشته باشد مانع از انجام انتخاب نخواهد شد ولی شرح آن شکایت باید در صورت مجلس درج شود.

۴۴- شکایات و ایرادات راجعه بانخابات باید در ظرف یک هفته بعد از ختم انتخابات بانجمن نظارت اظهار شود تا انجمن رسیدگی نموده حکم خود را بدهد و نتیجه رضیمه صورت مجلس انتخاب نماید.

۴۵- متشککان از انتخابات اگر از حکم انجمن نظارت راضی نباشند میتوانند پس از افتتاح انجمن ایالتی یا ولایتی شکایات خودشان را در ظرف هفته اول تجدید نمایند و حکم انجمن ایالتی یا ولایتی قطعی خواهد بود.

۴۶- حق اعتراض و ایراد بر انتخابات را اشخاصی دارند که حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را داشته باشند.

۴۷- انجمن نظارت یک هفته بعد از انجام انتخابات متفرق خواهد شد.

شرایط انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان بلوک

۴۸- انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان بلوک باید دارای صفات ذیل باشند.

اولاً تابعیت ایرانیه ثانیاً کمتر نبودن سن از بیست و پنج سال داشتن ذراعت و دانستن مالیت را بحکم عرف نبودن بقتل یا سرقه خامساً داخل نبودن در خدمت نظامی.

۴۹- انتخاب شوندگان باید علاوه بر آنچه در ماده فوق ذکر شد کمتر از سی سال نداشته باشند و در امور محلی صاحب بصیرت و اطلاع باشند و داخل در خدمت دولتی نباشند.

ترتیب انتخاب اعضاء در بلوک

۵۰- از هر قره یک نفر بانسخت اهل قره انتخاب میشود و تمام نتجین قره یک بلوک در مرکز بلوک جمع شده با یک نفر منتخب آنجا اطلاع نایب الحکومه بلوک یک نفر را با اکثریت آراء از میان خود منتخب نموده با اعتبارنامه که اعضاء نایب الحکومه و انتخاب کنندگان را خواهد داشت بانجمن روانه میدارند و

بنمازل خود مراجعت مینمایند.

۵۱- منتجین که از طرف اهالی قره فراء بر مرکز بلوک برای انتخاب نماینده فرستاده میشوند باید اعتبارنامه با امضای ریش سفیدان قره خود داشته باشند.

۵۲- منتجین قره مختارند اگر بخواهند برای نمایندگی در انجمن از اهل شهر کسی را انتخاب کنند.

ترتیب انجمن ایالتی

۵۳- یک هفته بعد از انجام انتخاب در شهرها انجمن ایالتی متعقد گشته مشغول امور راجعه بخود میشود رای انجمن در غیبت معینین توابع منات اعتبار باجرا است.

۵۴- انجمن ایالتی اعتراضات بانخابات را موافق قوانین مقرر رسیدگی خواهد کرد و باید در ظرف یکماه پس از رسیدن اعتراضات بانجمن آنها را قطع و فصل کنند چنانچه رجوع اعتراضات بحاکم عمومی لزوم باشد ابتدای آن یکماه از روزی خواهد بود که این ارجاع مقرر میشود رسیدگی و معاکه انجمن فقط در ایرادات مرقومه در ورقه اعتراضیه است.

۵۵- اعضاء انجمن ایالتی که انتخاب آنها مورد ایراد است از زمانی که ایرادات بیوت رسیده میتوانند در اجلاس حضور بهر رسانیده رای دهند.

۵۶- هر یک از اعضاء انجمن می توانند از عضویت استعفاء نمایند و همچنین انجمن یا شورای ملی میتوانند یکی از اعضاء انجمن را بعد از بیوت تصدیق بحکم قانون از عضویت معاف دارند.

۵۷- هر یک از اعضاء که شرط عضویت از وی سلب شود بحکومت انجمن از عضویت معاف می شود.

۵۸- هر یک از اعضاء که درده اجلاس متوالی بدون عذر موجه در انجمن حاضر نشود بحکم انجمن از عضویت خارج میشود.

۵۹- هر عضویکه موافق موافق از عضویت معاف شده باشد میتواند در اینخصوص به مجلس شورای ملی شکایت کند تا شکایت او رسیدگی شود.

۶۰- هر عضوی که میخواهد از عضویت استعفاء نماید باید استعفای خود را کتیباً و صریحاً بر رئیس انجمن عرضه دارد تا از طرف انجمن توسط حکومت اقدامات لازمه در انتخاب عضو دیگری بجای او بشود.

۶۱- مدت دوره انتخابیه اعضای انجمن های ایالتی ۴ سال خواهد بود پس از انقضای دو سال اول نصف از اعضاء بحکم قرعه از عضویت خارج و عوض آنها انتخاب میشود و از این بعد در هر دو سال آن نمره از اعضاء که دوره ۴ سال عضویت آنها پسر آمده بموجب انتخاب جدید تبدیل یا تجدید می شود.

۶۲- در صورتیکه عضوی قبل از انقضای دوره انتخابیه بسبب استعفاء یا معاف شدن از انجمن خارج بشود عوض او باید در ظرف یکماه از محل خود انتخاب شده در انجمن حاضر بشود و انجمن ایالتی باید مواظب اجرای این امر باشد.

۶۳- انجمن ایالتی در تمام سال متعقد خواهد بود ولی در ۳ ماه تابستان در هر ماه ثلث اعضاء بحکم قرعه حق تعطیل دارند.

۶۴- در موقع افتتاح انجمن اعضائی که

حاضر هستند یک نفر رئیس یک نفر نایب رئیس و دو منشی از میان خود با اکثریت آراء برای یکسال انتخاب خواهند نمود و در این موقع باید اقلاً ۲ ربع از اعضاء حضور داشته باشند.

۶۵- انجمن های ایالتی موافق نظامنامه داخلی امور داخلی خود را مرتب خواهند کرد.

۶۶- انجمن های ایالتی می توانند یک یا چند نفر از اعضاء انجمن را برای رسیدگی باموریکه راجع بانهاست مأمور نمایند.

۶۷- رؤسای شعب مختلفه ادارات دولتی در ایالت باید اطلاعات کتیبی و شفاهی که انجمن بخواهد و راجع بان ایالت باشد بدهند.

۶۸- انجمن ایالتی می تواند مستقیماً بدون واسطه حاکم مکاتبه با شعبات مختلفه ادارات دولتی در ایالت بنماید باستانه اداراتیکه در تحت ریاست خود حاکم واقعند که در اینصورت طرف مکاتبات خود حاکم خواهد بود.

۶۹- حاکم یا معاون او حق حضور و نظق در اجلاس انجمن ایالتی دارد مگر در مواردیکه بحسابات حکومتی رسیدگی میشود.

۷۰- اجلاس انجمن هفتی است ولی بر حسب خواست ۵ نفر از اعضاء یا حاکم یا رئیس با رعایت اکثریت آراء میتواند مجلس مجرمانه بدون حضور تماشاچی تشکیل داد.

۷۱- اشاعه صورت مجلس مجرمانه موقوف برای کسیست که انجمن مجرمانه را خواسته است.

۷۲- نظم داخلی انجمن بعهده رئیس است هر یک از اعضاء که برخلاف نظم انجمن رفتار نماید بحکومت خود انجمن موافق نظامنامه داخلی مجازاتش مقرر میشود و اگر از غیر اعضاء حرکتی مخالف انتظامات مجلس ظهور کند رئیس میتواند توسط مأمورین نظریه که در تحت اطاعت او هستند مقصر را اخراج یا توقیف کند عده مأمورین نظریه برای انجمن ایالتی از ۶ الی ۱۲ نفر برای انجمن ولایتی از ۲ الی ۶ نفر مقرر است.

۷۳- در صورتیکه در انجمن جنبه جنایتی واقع شود صورت واقعه را رئیس اعضاء میکند و بحکمه که باید در آن باب حکم کند میرساند.

۷۴- در صورتیکه برای حفظ نظم داخلی انجمن حضور دسته از مأمورین نظامی را نظریه لازم باشد رئیس میتواند بقدر کفایت آنها را احضار کند.

۷۵- در صورتیکه بیش از نصف اعضاء حاضر باشند شروع بمذاکرات میشود.

۷۶- برای تحصیل رای اقلاً حضور دو ثلث اعضاء لازم است.

۷۷- در صورتیکه عده اعضاء در اجلاس از عده مقرر کمتر باشد مذاکرات و کسب رای موقوف بمجلس آئینه میشود و در اجلاس ثانی بدون مراعات عده مذاکرات میشود و اکثریت آراء حاضرین منات اعتبار خواهد بود و در صورت مجلس انجمن اسامی غائبین باید نوشته شود.

۷۸- در صورتیکه ربع اعضاء حاضر خواست کنند کسب رای مخفی میشود.

۷۹- در صورت تساوی آراء رای رئیس بمنزله دو رای محسوب است در انتخاب اشخاص حتماً رای مخفی گرفته میشود و نتیجه رای عده رای دهندگان باید در صورت مجلس ثبت گردد.

۸۰- همه روزها صورت مجلس رسمی بطور خلاصه باید مرتب و معرر شود و در ظرف چهل و هشت

ساعت بعد از اختتام هر اجلاسی آنصورت بروزنامه نویسان در صورت مطالبه داده شود.

۸۱- روزنامه های محلی هر گاه عقاید خود را در خصوص مذاکرات انجمن خواسته باشند طبع نمایند باید قسمتی از صورت مجلس انجمن را که مربوط بان است نیز درج نمایند و الامور مؤاخذه و موافق قانون انتخابات مجازات میشوند.

۸۲- صورت مجلس باید توسط یکی از منشیان نوشته شده در ابتدای اجلاس آئینه با امضای رئیس و منشی برسد و اینصورت باید محتوی باشد بر مذاکرات و اسامی اعضائیکه داخل در مباحثه شده اند و خلاصه اظهارات آنها.

۸۳- کلیه اشخاصیکه حق انتخاب دارند یا در ولایات مالیات به باخند حق دارند صورت مجلس محلی را بخواهند و از روی آنها صورت بردارند و توسط روزنامهجات منتشر سازند.

۸۴- کلیه مذاکرات و مباحثاتیکه خارج از وظیفه انجمن است از درجه اعتبار ساقط است و بوقوع اجرا گذارده نمیشود هر کس حق دارد باین قبیل اقدامات که خارج از وظیفه انجمن است ایراد اعتراض کند.

۸۵- اعلیحضرت همایونی بتصویب وزیر داخله نظریه ذیل موجه میتواند انجمن را بموجب فرمان مرخس و در همان فرمان امر بتجدید انتخاب فرمایند که در ظرف یکماه امر انتصابات جدید انجام یابد و باید انجمن بعد از تکمیل امر انتخابات بلافاصله یک هفته تشکیل یابد و متعقد شود.

۸۶- مردم مختارند که هر کدام از اعضاء سابق را که بخواهند و از آنها رضایت داشته باشند دوباره انتخاب نمایند.

فصل دوم در وظایف انجمن های ایالتی

۸۷- وظایف انجمن های ایالتی منحصر است بنظارت در اجرای قوانین مقرره رسیدگی و قرارداد در امور خاصه ایالت موافق شرح ذیل یا اختصار و صلاح اندیشی در صرفه و اهمیت و آبادی ایالت.

۸۸- ایجاد قانون از وظیفه انجمن های ایالتی خارج است.

۸۹- انجمن های ایالتی میتوانند در کلیه شکایاتیکه از حکام ایالات و ولایات میرسد رسیدگی کرده هر گاه رفتار حاکم برخلاف قانون باشد تعیین قوانین را باید اختصار نمایند و در صورت عدم ظهور نتیجه مراتب را با ادارات مرکزی دوات اظهار داشته احقان حق متظلمین را بخواهند.

۹۰- مادامیکه ادارات عدلیه تشکیل نشده در صورتیکه کسی از حکمیکه در باره او از یکی از محکمه های مرتبه صادر شده باشد بانجمن شکایت و تقاضا کند انجمن میتواند در همان محکمه بر باستانیات و تجدید رسیدگی کند و اگر این استیناف رفع شکایت بحکوم علیه را نکند انجمن حق دارد رسیدگی در آن امر را با ادارات مرکزی ارجاع کند.

۹۱- انجمن ایالتی حق نظر در وصول و ایصال مالیات بهر عنوانیکه موافق قانون مقرر شده باشد دارد تصدیق شکایات راجعه بمالیات و همچنین تحقیق در باب استدعای تحقیقات و تشخیص امر آفات برعهده انجمنها است و نتیجه تحقیقات توسط حاکم ایالت باید به وزارت مالیه ابلاغ شود که با تصویب وزارت مالیه بوقوع اجرا گذارده شود.

۹۲- انجمن ایالتی میتواند در مواردیکه برای

مصارف محلی از قبیل راه سازی و تأسیس مدارس و پل سازی و غیره وجهی لازم شود آن وجه زابه نسبت تقسیم مالیات همان محل سرشکن اهالی نماید موافق حدیکه در قانون مالیه مقرر است.

۹۳- انجمن ایالتی میتواند در موقع احتیاج برای احداث پل یا تأسیسات عام المنفعه از قبیل راه و پل و مدرسه و غیره مابقی استقراض کند مشروط بر اینکه محل اداء آن استقراض از عایدات معمولی یا فوق العاده همان ایالت باشد و این استقراض بدون تصویب مجلس شورای ملی و امضاء ملوکانه صورت پذیر نخواهد شد.

۹۴- در صورتیکه انجمن اهل ایالتی فوق العاده علاوه بر حدود مقرر لازم داند باید موافق قانون اساسی بتصویب مجلس شورای ملی برسد.

۹۵- مالیات فوق العاده فقط بجملی تعلق میگیرد که فائده تأسیسات مذکوره در مواد فوق راجع بآن است چنانچه فائده تأسیسات راجع بشمار ایالت باشد مالیات هم سرشکن تمام ایالت میشود و اگر فائده آن به بلد یا بلوکی خاصه تعلق گیرد مالیات مزبور هم فقط از همان بلد یا بلوک گرفته خواهد شد.

تنبیه - وجوهیکه بموجب مواد فوق بر سهیل فوق العاده سرشکن اهالی میشود باید به نسبت مالیاتی باشد که پس از ممیزی جدید مقرر خواهد شد.

۹۶- قرارداد های انجمن در امور ذیل با کثرت آراء واجب الاجراء است مگر آنکه حاکم در مدت ۲۰ روز پس از صدور حکم اخطار کند که قرارداد انجمن مخالف قانون یا خارج از وظیفه انجمن است و نسخ آنرا بخواهد اگر انجمن متقاعد نشد حاکم باید نسخ آن قرارداد را در ظرف دو ماه بتصویب مجلسین و صحت هاپیونی صادر نماید والا قرارداد انجمن باید بموقع اجرا گذارده شود.

۹۷- قرارداد های مذکور در ماده فوق از قرارداد ذیل است: اول - در خصوص خرید و فروش و معاوضه اموال منقوله و غیر منقوله ایالتی یا کشوری اینیه حکومتی و معسکه ها و مدارس و مجس ها و عمارات نظمی و اشیاء منقوله متعلق بآنها.

دوم - در ترتیب اداره و نگاهداری اموال منقوله و غیر منقوله سوم - در اجاره و استجاره مستغلات و املاک برای صرفه یا رفع حاجت ایالت.

چهارم - در خارج کردن همارات یا ملکی از تصرف اداره و به تصرف اداره دیگر دادن یا استثنای اینیه حکومتی و معسکه ها و مدارس و مجس ها و همارات نظمی که باید بتصویب ادارت مرکزی باشد پنجم - در رد و قبول عطا یا نسبت به ایالت مشروط بر آنکه اعتراض بر آنها نشده باشد.

ششم - در بیمه کردن امارات و اینیه ایالتی هفتم - در اداره شوارع ایالتی و رسیدگی به نقش ها و بازدید کارهائیکه برای ساختن و تعمیر راه های ایالتی لازم است و در تعیین اداراتی که ساختن و مرمت این راه ها بآنها باید واگذار شود و در باب طرق شوسه و غیره که در تحت امتیاز خارجه یا داخله است وظیفه انجمن فقط نظارت است بر اینکه بشروط مقرر امتیاز نامه صل شده باشد و در صورتیکه انجمن تغلفی از مواد امتیاز نامه معلوم دارد باید ملاحظات خود را بدون مداخله بوزارت فواید نامه اطلاع دهد.

هشتم - در اداره شوارع عمومی که منافع آنها

به چندین ولایت میرسد به تعیین بلوکات که باید شرکت در ایجاد و نگاهداری آن راهها بشانند و تعیین وجه سالیانه پس از تحصیل آراء انجمن هائیکه در این امر شرکت دارند و تقسیم وجوهی که دولت یا ایالت از برای کلیه این قبیل راهها میدهد و تعیین اداراتیکه ساختن این شوارع بآنها واگذار میشود و تبدیل بکارها بوجه نقدیه.

نهم - در ایجاد وسایل عبور و حمل و نقل از قبیل کشتی های کوچک و کسرجی جهت عبور از رودخانه ها و غیره و تعیین حق العبور.

دهم - در رسیدگی بقشه و بازدید کلیه کار هائیکه مخارج آنها از وجوه ایالت داده میشود و تعیین اداره که اجرای این کارها بمعهده آن معلوم خواهد شد.

یازدهم - در رسیدگی باظهارات اهالی بلوکات و قراء و نصبات و شرکت ها و اشخاص مختلفه برای کمک نقدی در انجام کارهائی که منافع ایالتی دارد دوازدهم - در تعیین سهم نقدی ایالت در مخارجی که منافع آنها هم به ایالت هم ببلوکات میرسد سیزدهم - در حفظ حقوق علقای و املاک ایالتی در معسکه ها.

چهاردهم - در رسیدگی بمعاسبات مرضخانه های ایالتی و همچنین قرارداد با مرضخانه های متفرقه در خصوص پذیرفتن مرضای فقرا.

پانزدهم - در اداره دارالایام شانزدهم - در تعیین سهم بلوکات جهت مخارج مرضخانه ها و دارالایام و تشخیص مأخذ این تقسیم هفدهم - در تأسیس و اداره کردن دارالعمیزه ایالتی.

هیجدهم - در تأسیس و اداره صندوق وظیفه برای مأمورینی که حقوق آنها از وجوه ایالتی برداشته میشده و بواسطه پیری و ناتوانی و قدمت خدمت ماف از خدمت شده اند و همچنین برای ورته اشخاصی که در سر خدمت وفات کرده اند.

نوزدهم - در معاونت نقدی برای تکمیل تحصیل شاگردان قابل بی بضاعت بموجب راپورت مقتضین انجمن های علمی و ادارات مدارس و سلب این امتیاز در صورت عدم استحقاق یا ظهور قصیر.

بیستم - در تأسیس مجلس امتحان برای انتخاب شاگردانی که بآنها جهت تکمیل تحصیل معاونت می شود.

بیست و یکم - در رسیدگی باختلافاتی که مابین دو یا چند بلوک در خصوص تقسیم مخارج مشترک حاصل شود.

بیست و دوم - در رسیدگی بقراردادهای انجمن های بلدی در خصوص برقرار نمودن یا توقیف یا تغییر دادن مکانها و میدانهائی که جهت بار انداز و فروش امته دائما یا موقتا بقرار میشود.

بیست و سوم - در قریه راز بلوکی خارج کردن و جزء بلوک دیگر محسوب داشتن با موافقت انجمن های ولایتی.

بیست و چهارم - در رسیدگی بصورت اساسی اشخاصی که در بلوک حق انتخاب کردن دارند.

۹۸ - چون انجمن های ایالتی بصیرت در امور و حوائج ایالات دارند لازم است اولیای دولت قبل از اقدام بقراریات در ایالات رای انجمن های مزبوره را بخواهند ولی مجبور به پیروی رای آنها نیستند.

۹۹ - اولیای دولت باید در مسائل ذیل رای انجمن رابخواهند.

اول - در صورتیکه بخواهند حدود ایالت یا بلوکات و با مقر حکومت را تغییر بدهند دوم - در صورتیکه بخواهند بعضی از مراتع را تبدیل بچنگل نمایند.

۱۰۰ - صلاح اندیشی در وجوهی که از خزانه دولتی برای مخارج عمومی ایالت بعنوان کمک داده میشود بمعهده انجمن ایالتی است و بسایه از قرارداد انجمن بی اندازه تجاوز نشود.

۱۰۱ - در خصوص اعانه هائیکه از ادارات دولتی برای مخارج مساجد و تأسیسات خیریه یا معاونت در ایجاد یا مرمت مدارس و دارالجزیه و همچنین کمک بانجمن های زراعتی و فلاحی میشود انجمن میتواند صلاح اندیشی خود را با رعایت ترتیب اهمیت با ادارات دولتی اظهار نماید.

۱۰۲ - انجمن ایالتی میتواند بتوسط رئیس انجمن ایرادات خود را در اموریکه راجع بمنافع ایالت است و همچنین اعتراضاتیکه در خصوص ترتیب و حوائج ادارات متعلقه بایالت دارد بوزارتها اظهار کند.

۱۰۳ - در کلیه امور ممالی و اداره انجمن ایالتی میتواند رای خود را اظهار کند لیکن در امور سیاسی حق مذاکره ندارد - تنبیه - امور سیاسی عبارت از مسائلی است که راجع باصول اداره و قوانین اساسی مملکت و ولایت دولت باشد.

۱۰۴ - ایرادات انجمن در خصوص منافع ایالتی یکی از ملاحظاتی است که گاه ذیل راجع تواند شد اول آنکه در اجرای امور منافع مخصوصه آن ایالت منظور نشده باشد دوم آنکه از منافع مخصوصه آن ایالت صرف نظر کرده باشد سوم آنکه بملاحظه منافع دیگر چشم از منافع آن ایالت پوشیده باشد.

فصل سوم بودجه و محاسبات ایالت و ولایت

۱۰۵ - هر ایالت یا ولایت صاحب بودجه خواهد بود که جمع و خرج معمولی و فوق العاده آن از قرار تفصیل ذیل است:

۱۰۶ - جمع های معمولی بودجه ایالت یا ولایت از این قرار است:

اول وجهی که بعد از ممیزی و تعدیل مالیات بر طبق قانون مالیه بر حسب حکم دولت بتصویب مجلس شورای ملی از مالیات مرایات برای مخارج محلی آنها واگذار میشود دوم منافع اموال ایالتی و با ولایتی سوم منافع حاصله از حق العبور طرق و معابریکه بتوسط ایالت و ولایت ساخته شده و حق اخذ آنها دارند چهارم سهمی که بلوکات از بابت نگاهداری طرق و شوارع بایالت یا ولایت میدهند

جمع های فوق العاده ایالات و ولایات از قرار ذیل است اول مالیات فوق العاده که بر حسب اقتضای ضرورت و تحکم قانون موقتا علاوه بر معمول دریافت میشود دوم وجه استقراض که در موقع لزوم بر حسب قانون استقراض آن تصویب میشود سوم عطیات و بخشش هائیکه بایالات و ولایات میشود چهارم قیمت اموال ایالتی که بفروش رسیده باشد پنجم سایر فواید متفرقه که بر حسب اتفاق ممکن است پیدا شود.

۱۰۷ - مخارج معمولی بودجه ایالت یا ولایت از قرار ذیل است:

اول اجاره یا مرمت دارالحکومه و همچنین اثاثیه

و مرمت آن دوم اجاره یا مرمت محل و اثاثیه که برای انجمن لازم است سوم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است چهارم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است پنجم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است ششم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است هفتم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است هشتم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است نهم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است

و مرمت آن دوم اجاره یا مرمت محل و اثاثیه که برای انجمن لازم است سوم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است چهارم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است پنجم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است ششم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است هفتم اجاره یا مرمت محلهای که در اختیار انجمن است

۱۰۸ - مخارج فوق العاده بودجه ایالت یا ولایت مخارجی است که بطور موقتی و اتفاق ضرورت پیدا میکند.

۱۰۹ - وجوهیکه در یک دوره معامله مالیاتی که عبارت از یکسال شمسی است به مصرف مقرر در بودجه نرسیده باشد در بودجه سال بعد بعنوان همان مصرف بخرج منظور میشود و هر گاه در یک دوره دخل بودجه از مخارج مقرر بیشتر باشد باقی بودجه آن سال در بودجه سال بعد ابرواجمی میشود انجمن مصارف آنرا معین می نماید.

۱۱۰ - مأمور مالیه هر یک از ایالات یا ولایات باید مواظبت نماید که وجوه عایدی ایالت وصول شود و مستحقات این امر بمعهده او محسوس است حکم ایصال این وجوه باید از طرف حاکم بمأمور مالیه ابلاغ شود.

۱۱۱ - مأمور مالیه باید موافق میزان بودجه و بر طبق حواله حاکم وجوه مخارج را بپردازد.

۱۱۲ - انجمن ایالتی یا ولایتی بودجه سالانه را که حاکم ترتیب داده است رسیدگی نموده به اکثریت آراء اصلاح می نماید و این بودجه پس از آنکه در انجمن تصویب شد باید به تصویب وزارت مالیه برسد.

۱۱۳ - حاکم باید در ماه اول هر سال جزء کلیه مخارج سال گذشته را بانجمن ارائه دهد.

۱۱۴ - بودجه ایالت باید طبق و مجاناً منتشر شود.

فصل چهارم در تشکیل انجمن های ولایتی

۱۱۵ - ولایت قسمتی از مملکت است که دارای یک شهر حاکم نشین و توابع باشد ام از اینکه حکومت تابع یا تحت تابع مرز ولایتی باشد.

۱۱۶ - در شهر حاکم نشین هر ولایتی انجمن موسوم بانجمن ولایتی منقده میشود.

۱۱۷ - اعضاء انجمن های ولایتی مرکب خواهند بود از منتخبین شهر حاکم نشین و میمونی که از بلوکات و توابع آن ولایت بانتخاب اهالی آنها فرستاده میشوند.

۱۱۸ - عده منتخبین شهر حاکم نشین که محل انعقاد انجمن ولایتی است ۶ نفر خواهد بود.

۱۱۹ - عده میمونی که از بلوکات و توابع آن ولایت بانجمن ولایتی فرستاده میشوند مطابق عده بلوکات و توابع آن ولایت خواهد بود.

۱۲۰ - هر یک از بلوکات و توابع ولایتی فقط یک نفر منتخب بانجمن ولایتی خواهد فرستاد که در بلاد موافق قواعد انتخابات شهر ها و در بلوک موافق ترتیب انتخاب بلوک معین میشود.

۱۲۱ - هر یک از ایالات عده که در قلمرو ولایتی هستند می توانند یک نفر منتخب بانجمن ولایتی بفرستند.

۱۲۲ - وظایف و ترتیبات انجمن های ولایتی در قلمرو ولایت که عبارت از شهر و توابع و بلوکات است مطابق خواهد بود وظایف و حقوقی

خالصتاً بدهد و اظهار داشت از بابت فاضل سه

که برای انجمن های ایالتی مقرر شده ولی انجمن های ولایتیکه جزء ایالتی هستند در مطالب لازم بانجمن ایالتیکه در کرسی آن ایالت تشکیل میشود رجوع خواهند نمود و ولایتیکه مستقل هستند و در تحت ایالت دیگر نیستند مستقیماً با ادارات مرکزی دولت که در دارالخلافه است طرف میشوند.

تنبیه - انجمن ایالتی در مرکز ایالت و انجمن ولایتی در شهر حاکم نشین ولایت برقرار خواهد بود لافیه

محل مهر مبارک جناب اشرف اتابک اعظم این نظامنامه انجمن ولایتی ملاحظه شد صحیح است معمول و مجری بدارید شهر ربیع الثانی ۱۳۲۵

خلاصه مذاکرات روز سه شنبه دوم ربیع الاولی ۱۳۲۵ دارالشورای ملی

خلاصه مذاکرات روز یکشنبه سلیخ صفیر آقا سید محمد تقی قرائت نمودند قرارداد نظامنامه باندیه قرائت و مطرح شود.

چون آقا میرزا نظام الدین و آقا میرزا سید حسن و کلای کاشان امروز ورود بمجلس نموده بودند لذا آقا سید محمد تقی ایشان را معرفی نموده و تمام و کلاه بزرگ گفته بصوت مجلس پذیرفته شدند. قبل از شروع بخواندن نظامنامه باندیه رقمه که از طرف وزارت داخله در جواب رقمه مجلس متدس از بابت گندمی که باید دولت بیکمیانی بدهد نوشته شده بود قرائت شد که خلاصه آن قریب باین مضمون بود:

در باب عمل گندم که اهمیت آن معلوم است از طرف وزارت داخله اعمال نشده و این مسئله گندم دورشته است یکی متعلق بولایات است و از آنجا بخرید مجلس مجترم مستقیماً از وزارت مالیه بخواهد ولایت وزارت مالیه هم پول خواهد خواست و یکی هم متعلق بحلا کین شهر است بنده کان اعلیحضرت ماموریت وصول آنرا بمعهده جناب حاجب الدوله مقرر فرموده اند و همین حالا رقمه در این باب بمیزی الیه نوشته جواب خواستم هر جوابی که آمد اطلاع خواهد داد و نیز متمنی است کمیانی صورتی از گندمی که بماموریت مزری الیه وصول شده بفرستد که معلوم شود چه قدر وصول شده و چقدر باقی است یکی از رؤسای کمیانی اظهار داشت که صورت این گندم نزد خود جناب حاجب الدوله هست و از آن روز که مجلس شد بمهمجهه دو دست خروار داده اند رئیس چنین اظهار داشتند که در این رقمه وزارت داخله یک نکته هست و آن این است که نوشته اند در باب گندم ولایات که باید دولت بدهد خود مجلس مستقیماً بوزارت مالیه اخطار نماید و حال آنکه تمام امورات شهری متعلق بوزارت داخله است و اگر امری در این بابها راجع بوزارتخانه های دیگر باشد بحد خود وزارت داخله سؤال و جواب نماید ربط بمجلس ندارد و هم اظهار کردند همین طور است و مذاکرات زیاد بمیان آمد بعضی اظهار کردند که در زراعت راست آویز کرده اند بهر کاریکه دست ممیزی میگویند پول نرسیده و حال آنکه بانک حاضر است پول بدهد و یکی از روسای کمیانی چنین بفرمودند چند روز قبل قرار شد اقبال الدوله هزار و هفتصد خروار گندم از بابت خالصتاً بدهد و اظهار داشت از بابت فاضل سه

در این باب مذاکرات زیاد شد بعضی اظهار کردند رقمه که از طرف مجلس بوزارت داخله نوشته شده فقط در باب جلب و گیری از اقدامات انجمن همت آباد بوده که آن روز رئیس نظمیه راپورت داده بود انجمن مزبور بعضی اقدامات مینماید که موجب هرج و مرج شهر شده حال باین دست آویز کلیه انجمنها را تعطیل نمودن صحیح نیست و یکی از و کلا چنین اظهار کرد انجمنها کلیه بوجوب قانون اساسی آزاد است مادامیکه مغل مصلحت ملکی نیست و البته انجمنی که مغل باشد مجلس او را تصویب نمیکند اهالی شیراز مقیم طهران انجمنی تشکیل داده اند که فقط در قریه عامه و ترفی مملکت کفتگو مینمایند بر روز رئیس نظمیه رفته بودند آنجا رقمه یا حکمی ارائه داشته بودند که باید بر حسب امر اعلیحضرت و تصویب مجلس محترم این انجمن برچیده شود اگر تعطیل ننماید لابد بقوه جبریه برچیده خواهد شد جمعی گفتند مجلس کی چنین چیزی نوشته است که تمام انجمنها بر چیده شود مذاکرات زیاد بمیان آمد گفتند سواد رقمه که از طرف مجلس محترم بوزارت داخله در این باب نوشته شده بیابوند در مجلس قرائت شود و معلوم کرد که از طرف مجلس چنین چیزی نوشته نشده سواد آن رقمه را آورده قرائت شد قریب باین مضمون بود:

(بر طبق مذاکرات حضوری روز ۱۸) صفیر در خصوص بی نظمی شهر و انجمن همت آباد و بعضی اقدامات آن انجمن مجلس محترم نظم شهر و منع انجمن مزبور را از جناب عالی ثننا نمود و در ضمن هم شرحی بوزارت داخله نوشته شد و تا حال از طرف وزارت داخله در این باب اقدامی نشده و انجمن مزبور در کارهای خود جری تر شده این مسئله موجب حیرت گردیده که با وجود آن اظهارات چگونه اقدامات بعمل نیامده این است مجدداً زحمت میدهد که نوعی اقدام فرمائید اسباب رفاه عموم فراهم آید) همه گفتند این رقمه مجلس فقط صریح در نظم شهر و منع از اقدامات انجمن

مجلس نیست و یکی از و کلا چنین اظهار کرد انجمنها کلیه بوجوب قانون اساسی آزاد است مادامیکه مغل مصلحت ملکی نیست و البته انجمنی که مغل باشد مجلس او را تصویب نمیکند اهالی شیراز مقیم طهران انجمنی تشکیل داده اند که فقط در قریه عامه و ترفی مملکت کفتگو مینمایند بر روز رئیس نظمیه رفته بودند آنجا رقمه یا حکمی ارائه داشته بودند که باید بر حسب امر اعلیحضرت و تصویب مجلس محترم این انجمن برچیده شود اگر تعطیل ننماید لابد بقوه جبریه برچیده خواهد شد جمعی گفتند مجلس کی چنین چیزی نوشته است که تمام انجمنها بر چیده شود مذاکرات زیاد بمیان آمد گفتند سواد رقمه که از طرف مجلس محترم بوزارت داخله در این باب نوشته شده بیابوند در مجلس قرائت شود و معلوم کرد که از طرف مجلس چنین چیزی نوشته نشده سواد آن رقمه را آورده قرائت شد قریب باین مضمون بود:

در این باب مذاکرات زیاد شد بعضی اظهار کردند رقمه که از طرف مجلس بوزارت داخله نوشته شده فقط در باب جلب و گیری از اقدامات انجمن همت آباد بوده که آن روز رئیس نظمیه راپورت داده بود انجمن مزبور بعضی اقدامات مینماید که موجب هرج و مرج شهر شده حال باین دست آویز کلیه انجمنها را تعطیل نمودن صحیح نیست و یکی از و کلا چنین اظهار کرد انجمنها کلیه بوجوب قانون اساسی آزاد است مادامیکه مغل مصلحت ملکی نیست و البته انجمنی که مغل باشد مجلس او را تصویب نمیکند اهالی شیراز مقیم طهران انجمنی تشکیل داده اند که فقط در قریه عامه و ترفی مملکت کفتگو مینمایند بر روز رئیس نظمیه رفته بودند آنجا رقمه یا حکمی ارائه داشته بودند که باید بر حسب امر اعلیحضرت و تصویب مجلس محترم این انجمن برچیده شود اگر تعطیل ننماید لابد بقوه جبریه برچیده خواهد شد جمعی گفتند مجلس کی چنین چیزی نوشته است که تمام انجمنها بر چیده شود مذاکرات زیاد بمیان آمد گفتند سواد رقمه که از طرف مجلس محترم بوزارت داخله در این باب نوشته شده بیابوند در مجلس قرائت شود و معلوم کرد که از طرف مجلس چنین چیزی نوشته نشده سواد آن رقمه را آورده قرائت شد قریب باین مضمون بود:

مجلس نیست و یکی از و کلا چنین اظهار کرد انجمنها کلیه بوجوب قانون اساسی آزاد است مادامیکه مغل مصلحت ملکی نیست و البته انجمنی که مغل باشد مجلس او را تصویب نمیکند اهالی شیراز مقیم طهران انجمنی تشکیل داده اند که فقط در قریه عامه و ترفی مملکت کفتگو مینمایند بر روز رئیس نظمیه رفته بودند آنجا رقمه یا حکمی ارائه داشته بودند که باید بر حسب امر اعلیحضرت و تصویب مجلس محترم این انجمن برچیده شود اگر تعطیل ننماید لابد بقوه جبریه برچیده خواهد شد جمعی گفتند مجلس کی چنین چیزی نوشته است که تمام انجمنها بر چیده شود مذاکرات زیاد بمیان آمد گفتند سواد رقمه که از طرف مجلس محترم بوزارت داخله در این باب نوشته شده بیابوند در مجلس قرائت شود و معلوم کرد که از طرف مجلس چنین چیزی نوشته نشده سواد آن رقمه را آورده قرائت شد قریب باین مضمون بود: